

Femte Aargangs tredie Hefte.

I.

Conferenceraad Hübners og Finantsraad Oders
Udkast til en Forening af det Charlotten-
borgske Naturalcabinet med Universitetet.
(See denne Aargangs 2det Hefte No. XI.)

"Hans Kongl. Majestæt har allernaadigst behaget, under afvigte 15 Marts at befale os underskrevne, at vi skulde træde sammen og besørge det Fornødne til en Forening af det Charlottenborgske Institut med Universitetet, ogsaa derhos tage Hensyn paa følgende Punkter:"

- 1) At Professorerne Brünniche og Sabritius ansættes som Lærere.
- 2) At Underholdningsfondet gandske tages af Universitetets Indkomster, om muligt strax, eller dog i det mindste i den følgende Tid; da imidlertid det feilende skal blive anvist af Particulierkassen, naar Summen forhen er bleven bestemt.
- 3) At vi skulde udkaste en Plan, paa hvad Maade dette Institut kan blive nyttigst for Publicum."

"I Kraft af denne allernaadigste Befaling have vi strax fra forskiellige Departements og fra Universitetet selv indhentet de fornødne Efterretninger

og Oplysninger, have derpaa anstillet nogle Localundersøgelser og Besigtelser, og ere endelig, efter modent Overlæg af Sagens hele Omfang bevægede til at afgive følgende allerunderdanigste Beretning."

I.

"Med at ansætte en Professor i historia naturalis og en Professor oeconomix, som Lærere ved Universitetet i det philosophiske Facultet, har det ingen Betænkning. Vel findes iblandt de 7 Lærestole i dette Facultet, som Universitetets Foundation, der er dets Grundlov, fastsætter, ingen der var bestemt for disse Videnskaber. Men da Studeremaaden, som er bleven ulige mere practisk, siden denne Lovs Publication, der ellers indeholder overmaade meget Godt, allerede har vundet et andet Udseende, og vil uden tvivl faae det endnu mere til Waade for Folkene; saa tør vi neppe kalde denne Omstændighed en Vanskelighed; allerhelst da, som vi siden skulle vise, ved nogen Forandring kan gøres Plads for disse Videnskaber i bemeldte Facultet; uden at det derfor var nødvendigt for det første at forøge Lærestolenes Antal."

2.

"De til Underholdning af dette saaledes med Universitetet forenede Institut nødvendige Omkostninger, angaae:

N

- a) De første fornødne Indretninger.
- b) Disse Indretningers Underholdning og Formerelse.
- c) De begge derved staaende Professorers Lønninger.

Til de første Indretninger kunde den fra 1 Juli 1769 til ult. Sept. 1770 forfaldne Andeel af de 1000 Rdlr. vestindisk Courant, som Hs Majestæt har paalagt Byfogden i Christiansstad paa St. Croix aarlig at afgive af sine Embedsindkomster, og hvorover af allerhoist samme endnu ikke er disponeret, anvendes. Bemeldte 1000 Rdlr. vestindisk Courant, som udgjør 750 Rdlr. dansk Courant, og som ovenmeldt skulde erlægges fra 1 Juli 1769, har Hs Majestæt ved et Rescript af 15 Juni 1770, allernaadigst staaet Universitetet, ogsaa bestemt deres Anvendelse, undtagen 100 Rdlr. og Beløbet af 5 Fierdingaar, beregnet fra 1 Juli 1769 til sidste September 1770, som hvorover høist samme har forbeholdet sig nærmere at disponere. Dette Beløb udgjør 1250 Rdlr. vestindisk eller 937 Rdlr. 3 Mk. dansk Courant, hvilken Sum vi holde for tilstrækkelig til de nødvendige første Foranstaltninger *)

”Til aarlig Underholdning af disse aabenbar almindelig nyttige Stiftelser, see vi for det første ingen Mulighed at udfinde mere end 200 Rdlr., nemlig 100 Rdlr. som forommeldte allernaadigste Rescript allerede har bestemt til Universitetets Naturaliekabinet, og de endnu øvrige aarlige 100 Rdlr. af ovenmeldte Summa, hvorover endnu ikke er disponeret, og som kunde anvises Professoren i Oeconomien til at anskaffe de fornødne Modeller og andre der hen-

hørende Udgifter. For ogsaa strax fra Begyndelsen ikke at forsamme det chymiske Laboratoriums Nytte, kunde anbefales; Professoren i Naturhistorien, at bruge de første 100 Rdlr., som aarlig ere bestemte til at købe Naturalier for Universitetet, og siden ogsaa dertil burde anvendes, for det første til de chymiske Forsøg ved sine Forelæsninger. Dette kan skee saa meget lettere og billigere, som Universitetet erholder den store Fordeel, paa engang at acquirere det hele Kongelige Naturaliekabinet, og altsaa ikke har nødig, fra Begyndelsen af maasom at anskaffe en Samling af dette Slags, hvortil dog egentlig de omtalte 100 Rdlr. ene og alene vare bestemte, uden at man dermed i lang Tid skulde have kunnet anskaffe noget tilstrækkelig brugbart.”

”Sværtigt finde vi os herved, af troe Tjenestiver, bevægede allerunderdanigst at foreskille: at de oftbemeldte vestindiske Penge, saavel for Stedets Fragtigheden Skuld, som for Banskeligheden i deres Opbevaring, ikke kan afgive nogen sikker Fond for Universitetet; med mindre det maatte behage Kongen, selv at besørge deres Modtagelse, og derimod anvise Universitetet et Equivalent til regelmæssig Betalning af en Kongelig Kasse her. Det vigtigste var maasse, om Finantskammeret fik Ordre til denne Hævelse, og derimod Betalningen til Universitetet skee af det Kongelige Zahlkammer. Thi ellers troe vi med Grund at forudsæe, at Udeblivelsen af det Hele eller en Deel af disse Subsidier vilde forarsage en for Videnskaberne Drift skadelig Standsning, og giøre disse herlige Anstalter unyttige, eller vel endog ganske til Intet.”

”For at regulere de begge Professorers Lønninger med nogen Fordeel for den Kongelige Kasse, see vi ikkun een Udvei. Vi foreslaae nemlig, at de beholde den samme aarlige Gage, de nu nyde, som en Interimslønnig; indtil de, efter den Udgift

*) Hvorledes det forholder sig med denne Kongl. Gave, skal jeg søge at oplyse ved Gaden af denne Beretning. Ud g.

som snart skal vises, efter deres Anciennitet, kan ascendere i det philosophiske Facultet og komme til virkelige og bestandige Indkomster."

"Den første af disse Interimslønninger af 300 Rdlr. for Prof. Brünniche kunde anvises ham saaledes, at Indkomsterne af Sangværket i Fruekirke imidlertid bidrage dertil aarlig 200 Rdlr. og Revenuerne af Universitetets Bibliotheket 100 Rdlr. Omtalte Sangværk er vist nok bemeldte Kirkes Eiendom. Men da denne Kirke selv hører til Universitetet, og Sangværket vel indtil videre kan bære denne Afgift, saa holde vi denne Anvisning ikke for ubillig. Hvad Bibliotheket angaaer, saa er det vel ikke rigt. Men den Kongelige Gave af botaniske, naturalistiske og oekonomiske Bogsamlinger formerer paa engang Universitetets Bøgersforraad saa anseelig, at man ikke med Grund kan besvare sig over en interimis Afgift af 100 Rdlr. af Bibliothekets Indkomster."

"For Prof. Fabricius have vi, sagt al anvendt Meie, ingen Interimsgage kunnet finde ved Universitetet. Vi see os derfor nødsaget allerunderdanigst at andrage, at det allernaadigst maatte behage Kongen at lade ham for det første udbetale sine aarlige 400 Rdlr. af Particulierkammeret."

"Prof. Brünniche nyder fri Bolig i Communitetets Bygninger, ved Siden af Naturaliekammeret som skal anlægges. Skulde Hs Majestæt behage at unde Prof. Fabricius strax samme Fordeel, som Foundationen for den charlottenborgske Anstalt tilkiender Professorerne ved denne; saa kunde man foranstalte, at de fleste Værelser i den Deel af Communitetets Bygningen som nu beboes af Communitetets Deconomus, indrømmes ham dertil. Dog maatte i dette Fald billig gives bemeldte Deconomus en aarlig Skadesløsholdelse af i det mindste 100 Rdlr.,

efterdi Brugen af denne Deel af Bygningen er tillagt ham, som pars salarii. Vi soie til, at denne Udgift ogsaa kan spares, naar det blev Prof. Fabricius tilladt at beboe de Værelser, som ved Hr. Charidins Vortreise med det første blive ledige paa Charlottenborg, saa længe indtil man siden finder Middel til at skaffe ham en bestandig Bolig."

"At i det øvrige Prof. Fabricius nyder 100 Rdlr. meer i Interimsløn, end Prof. Brünniche, er derfor ikke ubilligt, fordi denne har Ancienniteten for hiin, og selgelig kan haabe før at naae til fulde Embedsindkomster."

"Endelig paaligger os at vise den ovenfor angivne Udsgt, hvorefter de begge nye Professorer kan komme til ordentlig Løn af Universitetets egne Midler efter deres Embeds Alder, uden at man derfor behøver at formere Lærestolene i det philosophiske Facultet. Den bestaaer kortelig i følgende: 1) Kraft af den Kongelige Foundation, som nuværende Grundlov for Universitetet, har det philosophiske Facultet syv Lærestole for efterstaaende Videnskaber, nemlig: 1) Historie og Geographi. 2) De orientalske Sprog. 3) Det græske Sprog. 4) Det latinske Sprog tilligemed Veltalenheden. 5) Den høiere Mathematik og Stjernekundskab. 6) Den rene og lavere Mathematik og 7) Logik og Metaphysik. Nu troe vi, at den for nærværende Tid værdigen besatte profesio linguarum orientalium, ved foresaldende Vacance, meget passende og beqvemt kunde overdrages til en Professor i Theologien, til hvilket Studium dog de østerlandske Sprog egentlig høre og mest nyttes; og at profesio linguæ latinæ & eloquentiæ, ved ligeledes sig ytrende Vacance, meget vel kunde forbindes med profesio græcæ linguæ, hvilken dog overalt er umistelig for den første. Paa denne Maade blev Plads for to Lærestole i det phi-

isophiske Facultet, hvilke da kunde anvises Naturhistorien og Oeconomien, hvis Lærere paa denne Maade, i Følge Hs Majestæts Villie, bleve fuldkommen underholdte af Universitetets Midler. Meertør vi, i Følge Grundferne for vores nuværende Erinde, uden nærmere Befalning ikke ytre over de til denne Sags hastige Befordring tilsigtende Indretninger; men vilse anbefale ovenstaaende til allernaadigst Erindring, isald nogen Forandring skulde skee med Universitetets Stilling."

"Af foregaaende sees, at, da vi have udfundet den hele nødvendige Sum til denne Anstalts første Indretninger, følgende Balance viser sig i Henseende til de aarlige Underholdnings Omkostninger. De udforderlige Udgifter ere nemlig: til at formere Naturalie-Kammeret 100 Rdlr., for Laboratorium chymicum 100 Rdlr., til Modelkammeret 50 Rdlr. og for et Bud ved Anstalten 50 Rdlr. for Professoris oeconomiae Interims Baaning 100 Rdlr., begge Professorernes Interims lønninger 700 Rdl.; i alt 1100 Rdlr. Til at bestride disse aarlige Speerer, have vi ligeledes fundet og angivet 500 Rdlr. Felgelig viser sig i alt en deficit af 600 Rdlr., som i Følge den os tilkomne allernaadigste Befalning, for det første skal anvises og erstattes af det Kongelige Particulierkammer."

3.

"Der til Udkaft os anbefalede Plan, hvorefter dette Institut kunde blive nyttigt for Publicum, deeler sig af sig selv i tre Afnit, hvoraf den første angaaer de nødvendige Præparatorier den anden Lærernes Instrux og Pligter, den tredie de Hjelpe-midler og Opmuntringer, som med Tiden skal skaffes Lærere og Lærende."

1) Paa det at dette herlige Institut, hvormed de botaniske Anstalter staae i mærkelig Forbindelse,

kan fæste den Nytte man ønsker, maatte a) Naturaliekammeret tilbørlig indrettes og bringes i Orden. b) Et Laboratorium chymicum anlægges til Brug for Professor historiz naturalis. c) Var det vel tjenligt, at det botaniske Bibliothek blev slaget sammen og foreenet med Bibliotheket i Naturhistorien og Oeconomien, og den hele Samling til offentlig Brug, paa et dertil indrettet Sted, blev ordentlig opsat og vedligeholdt. d) Maatte man for Professoren i Oeconomien indrette et Modelkammer, uden hvilket han vel ikke kan skifte den forventede Nytte, og endelig e) ansee vi det for gavuligt, at et særdeles Auditorium blev indrettet, hvori de botaniske, natural og oeconomiske Forelæsninger skulde holdes, hvilke foruden i Marken, Haven, Kabinetet og Laboratorium kunde være at anstille. Vi lægge af vigtige Grunde til, at det vilde være godt, om man gav Universitetet tilkiende, at det ikke skulde sælge den mindre botaniske Have ved Castelveien, hvortil det ellers, i Kraft af en Kongelig Bevilling er berettiget. Endelig ere vi af den Mening, at den hele Naturalieanstalt burde blive saalange paa Charlottenborg, indtil de fornødne Indretninger ved Universitetet ere færdige, allerhelst da hist et Laboratorium chymicum er i Beredskab, og Afleveringen ogsaa, isald man vilde, kunde skee der."

2) "I den meddeelende Instruction maatte i vore Tanker først bestemmes:

A) "At begge Professores, hvorom her tales, samt ogsaa Prof. botanices, i deres Forelæsninger fornemmelig havde at see paa det practiske i deres Videnskaber eller de Deele af samme, som kunde være det almindelige Væsens nyttigt.

B) "At de til den Ende skulde holde deres offentlige Forelæsninger, saa meget muligt, i det danske eller tydske Sprog; hvorhos det dog skulde være dem

tilskadt, i private Collegier at betjene sig af det latinske eller et andet Sprog, hvilket de vilde.

C) "At de for disse Videnskabers naturlige Forbindelses Skyld, strax fra Begyndelsen og siden, efter foregaaende Aftale indrette deres Læsetimer saaledes, at de aldrig holdes paa samme Tid; paa det at disse Videnskabers Elskere, som gemeenlig kunde ønske at høre alle deres Forelæsninger, ikke skulde nødes til at forsamme een Time for at nytte en anden.

"I Særdeleshed maatte Professoren i Naturhistorien anvises, aarligen at foredrage uden Betalning i det mindste to offentlige Cursus; nemlig een over Naturhistorien og en over Chymien, og indrette dem saaledes, at den første Læsesætninger, saa meget muligt, bleve bestyrkede ved den andens Forsøg. Herved maatte udtrykkelig anbefales at udbrede en tydelig og fuldstændig Kunst om de almindeligste, i de Kongelige Stater forhaandne forskjellige Jordarter og Mineralier. Uden Hielp af disse meget nødvendige Kundskaber, hvis Mangel i det Kongelige Landhuusholdnings Selskabs Handlinger ikkun alt for ofte falder besværlig, komme vi aldrig til et ordentligt, forstandigt, og ret fordeelagtigt Agerbrug, eller lære til Gavn at kiende og nytte de mange andre naturlige Skatte, hvormed disse Lande ere saa rigeligen begavede."

"Da vi formode, at en oekonomisk Lærestols Oprettelse ved Universitetet, ikke saa meget har til Hensigt den høiere eller Statsoeconomien, som meget meer Landoeconomien og dens Udbredelse; saa troe vi, i Følge denne sidste Vigtighed og Nødvendighed, at det fornehmelig maatte overdrages Læreren i Oeconomien, aarligen at anstille i det mindste to hidhørende offentlige Cursus, uden Bekostning for Tilhørerne. Den ene som vi vil kalde Cursus ruralis, maatte ene være bestemt til Landmandens

nødvendige og nyttige Videnskab, og have til Bie-meed at opdrage Staten gode og med ubdvedede Begreb forsynede Landverte, hvorpaa det mangler dem saa meget. Følgelig maatte her Ager- og Engbrug, Fædrift, Humleavl, Faare og Bieavl, med et Ord, Ager- og Landmandsvidenskab i sit hele Omsfang, ordentlig, tydelig og systematisk læres, ogsaa alle bekendte Fordeele og Haandgreb derved med Flid anvises. I Særdeleshed maatte anbefales Læreren at nytte Jordarternes grundigste Kundskab, efter deres bekendte Bestanddele at bestemme deres rette Gisfning, og her omstændelig at forklare deres tienligste Blanding med hinanden til de forskjellige Jordmons Frugtbargjørelse. Endelig maatte Læreren i disse Forelæsninger paa det omhyggeligste bestitte sig paa, at gjøre sine Tilhørere de beste Ager og Landhuusholdningsredskaber efter deres Construction og Nytte, tilstrækkelig kiendelige; til hvilken Ende disse hver Gang maatte forevises i Modeller og efter alle Deele forklares.

"Den anden aarlige, offentlige og fri Cursus af Læreren i Oeconomien, hvilken vi vilde give Navn af Forelæsninger over Handteringsvidenskab (die Gewerbewissenschaft) maatte have til Formaal Læren om Haandværker, Manufacturer, Fabrikker og andre mekaniske Konster, hvorved Naturprodukterne forædles. De første Materier, deres Forskjællighed, Valg og Tilberedelse bleve herved at tage i Betragtning, og tilligemed de dertil udforderlige Maskiner og Instrumenter, saa meget det lader sig gjøre, at bedømme. Denne Undervisning, som meget lettes ved den af det parisiske Videnskabers Academie udgivne description des arts & des metiers, kunde blive endnu nyttigere, naar vore indenlandske Handteringers og Fabrikers Feil og Forbedringer derved flittig bleve angivne. I det øvrige maatte man beslutte disse Undervisninger med grundige Efterret-

ninger om Handlens og Stkbsartens Theorie, og oplyse samme ved hyppig anbragte historiske Exemppler, hvorved Andersons Commercialkart med Fordeel kunde bruges.

”De øvrige Dele af de oeconomiske Videnskaber kunde overlades Privatscollegierne, hvilke vilde lide alt for meget, naar man paalagde Læreren flere end de almeennyttigste offentlige Forelæsninger.

3) ”For at sætte Læreren i Naturhistorien saavel som i Oeconomien i Stand tilgavns at undersøge de fornemste eller mest i de kongelige Stater forefundne Jordarter, og tilstrækkelig at kunne bestemme deres tilberlige Behandling, til Bæste for Ager- og Landbruget; maatte sørges for, at Prøver deraf med Forstand bleve samlede og indsendte af alle Provindsfer. Til den Ende maatte vel overlagte Forholdsbefalninger til Rigets Embedsmænd affattes, for derved efter Mulighed at forebygge, at Uvidenhed eller Uagtsomhed ikke giøre den deraf tildeels bestemmende Agerdyrknings Theori ufornøden mangeltig. Man kunde heri giøre Begyndelsen med Dannemark, og for det første kun med Mergelarterne. Naar disse vigtige Undersøgelser paa denne Maade vare bragte i Gang, kunde man siden her og i de øvrige Lande, beqvemt og næsten uden Omkostninger komme efter med de øvrige Jord- og Bergarter.

”Professoren i Oeconomien maatte det være tilladt i en Deel af den botaniske Have, at anstille Forsøg i det lidet med Foderurter og deslige; hvortil den ovennævnte Have ved Castelsveien, som bør reserveres Universitetet, synes i Særdeleshed at være plettet, og Læreren i Botaniken maatte befales at være ham heri behjælpelig.

”Efter som de Videnskaber, der ved disse Anstalter skal bringes i Flor, ere her til Lands endnu temmelig nye, og ved en Virkning af den forige Opdra-

gelse, vil i Begyndelsen finde saa Elskere; men det dog er høist nødvendigt, at den almindelig nyttige Deel af Naturhistorie, Chymie og Botanik, tilligemed de oeconomiske Videnskaber, udbredes saa hastig som muligt i alle Kongens Stater: saa maatte man være betænkt paa ved tilstrækkelige Bevæggrunde at opmuntre Nationen til at dyrke disse Videnskaber. Til at naae dette Niemeed hosde vi det for et kraftigt Middel, naar det blev fastsat, at Præsteskaldene paa Landet herefter fortrinlig skulde besattes med saadanne Candidater, som cæteris paribus havde erhvervet sig god Kundskab i ovennævnte Videnskab. Det samme maatte strække sig til alle Amts- og de betydeligste Soldbetjeninge; hvor af med Tiden, foruden de almindelige Fordele for Landet, ogsaa denne nyttige Virkning kunde ventes, at Finants- og Commerces-Kammerne i deres Handlinger ved foresaldende Leilighed, kunde vente brugbare Beretninger og Hielp af Detienterne. Candidaterne til alle disse Embeder maatte derfor tilholdes, at belægge deres Supliker med troeværdige Vidnesbyrd om deres Duellighed og ovenansatte Kundskaber, og Professorerne som havde at meddeele saadanne Attestata, maatte alvortigen befales at indrette dem overensstemmende med Sandhed.

”Dette var kortelig det os befalede Udkaft til en Plan, hvilken let videre kan udarbejdes, og ved hvis Befølgelse det hidtilværende Charlottenborger Institut, i sin nye Forbindelse med Universitetet, kan i vore Tanker blive det almindelige Væsen til stor Nytte.

Og saaledes haabe vi efter Kwæster at have opfyldt den os alfernaadigst tillagte Kongl. Ordre.

Kjøbenhavn den 7de Maj 1771.

Hübner.

II.

Underretning om de til Universitetet i Aaret 1770 skienkede 1000 Rdlr. vestindisk Courant af Byefogdens Tjeneste paa St. Croix, som Tillæg til foregaaende Beretning.

Iblandt de mange og udmærkede Prøver, som Kiøbenhavns Universitet har at opvise paa sin forige Patrons, Statsminister Grev Thots uafsladelige Omsorg for Videnskabernes, især de fysiske, mathematiske og oeconomicke Videnskabers Opkomst ved samme, er ogsaa denne, at da man i Aaret 1770 paalagde Byefogedtieneften i Christiansstad paa St. Croix i Bestindien en aarlig Afgift af 3000 Rdlr., udvirkede han, at de 1000 Rdlr. deraf aarlig skulde betales til Kiøbenhavns Universitet. Det Kongl. Rescript til Rector og Professore desangaaende er af 15 Juni 1770, og lyder saaledes:

Christianus Septimus &c.

”Vor synderlige Bevaagenhed tilførn! Da Vi til Videnskabernes ydermere Dyrkelse og Fremvert at befordre, allernaadigst ere betænkte paa, ved given Leilighed, at ville see samme understøttede, med den dertil fornødne Hielp; saa give Vi Eder nu hermed tilkiende, at Vi, af Byefoged Embedets Indkomster udi Christiansstad paa Vort Eiland St. Croix i Bestindien allernaadigst have fikket og henlagt til Kiøbenhavns Universitet aarlig 1000 Rdlr. vestindisk Courant, som, beregnet til danske Penge, er 750 Rdlr., hvilke skal tage sin Begyndelse at erlægges fra 1 Juli 1769, og ved hvert Aars Udgang af Byefogden leveres i Vores Kasse derpaa Landet, for derefter igien bersta herover at vorde remitterede. Og ville Vi af forebemeldte 750 Rdlr. allernaadigst

have tillagt Observatores paa det astronomiske Taarn i Kiøbenhavn 200 Rdlr., 2de Prosectores Anatomix, til enhver 100 Rdl. er 200 Rdl. Den botaniske Hauge 150 Rdlr., og til Naturaliers Indkøb ved Naturalie-Kammeret ved Universitetet 100 Rdlr. aarligen; hvilket alt skal tage sin Begyndelse fra førstkommende Michels Dag; da Vi til disse Videnskabers Veste, nærmere allernaadigst ville disponere saavel over det ene Hundrede af forebemeldte 750 Rdlr., som og over det som af bemeldte Byefogeds Embeders Indkomster fra den 1 Juli 1769 til Michels Dag 1770, indkommer; Derefter 3 Eder allunderdanigst kunne vide at rette; Befalende Eder Gud, ic.”

Under vor Kongelige Haand og Signet.

Christian.

O. Thott.

Da Aaret derefter Conferenceraad Hübner og Finantsraad Oeder bleve befalede at træde sammen for at overlægge, hvorledes to nye Lærestole, i Naturhistorien og Oeconomien, kunde oprettes ved Kiøbenhavns Universitet, og Lønningerne dertil tages af Universitetets Fond, kunde det ikke undgaae dem, især Hübner som Læver ved Universitetet, at af nysmeldte Kongelige Gave vare endnu 100 Rdlr. at disponere over, foruden hvad som skulde været indkommet fra 1 Juli 1769 indtil ult. Sept. 1770. De henvendte sig derfor under 23 Marti til det Kongl. danske Cancellie med Forspørgsel:

1) Om og paa hvad Maade Cancelliet havde foranstaltet, at de i Rescriptet til sit visse Brug bestemte 650 Rdlr. paa St. Croix, skulde indkøffes, til Kiøbenhavn remitteres og til Universitetet udbetales?

2) Da ved Univ. ikke vidstes, at H. M. siden bemeldte Rescripts Udførelse, havde behaget nærmere

at disponere over de 100 Rdlr.; saa ønskede de at vide: om noget i Cancelliet var befaleet eller erpederet, hvorved denne Sums Anvendelse nærmere bestemmes?

Cancelliet svarede under 30 s. M. at det ingen videre Befalning eller Erpeditio havde haft i Henseende til disse vestindiske Penge, end hvad Rescriptet af 15 Juni a. p. indeholdt, men "i Henseende til bemeldte 750 Rdlr. Indkassering og Udbetaling til Universitetet, var det Kongl. General-Toldkammer og Commercecollegium bleven anmodet" at ville beordre Cassereren paa St. Croix, i den Kongl. Kasse at modtage forberørte 1000 Rdlr. i vestindisk Courant, saa og besørge, at de derefter derfra hertil vorde remitterede, og naar de her ere ankomne saadant til Cancelliet at ville indberette, paa det de kunde vorde udbetalt til sit bestemte Brug; ligesom og det Secrete Raad paa St. Croix under 17 Oct. a. p. har indberettet, at de 500 Rdlr. for Maret 1769, ere af Byfoged Sevel erlagte i Hans Majestæts Kasse, men fra General-Toldkammeret er endnu ikke bleven meldet, at Pengene hertil ere remitterede. Ellers — Kriver Cancelliet videre — har det Secrete-Raad, under forbemeldte 17 Oct. a. p. foreskillet, at det vilde være umuligt for Byfogden, af Embedets Indkomster at udrede den ham paalagte aarlige Afgift 3000 Rdlr. vestindisk Courant, hvorunder de forbemeldte 1000 Rdlr. for Universitetet ere beregnede og de øvrige 2000 Rdlr. ere henlagte, det ene til Justitskassen og det andet til Skolerne der paa Landet; i hvilken Anledning det Secrete-Raad under 18 Feb. a. c. er bleven tilskreven, at tilholde Byfogden, at indsende til Cancelliet en rigtig Fortegnelse paa hans Embeds Indkomster, hvad samme, udi et og alt, til Maret's Udgang har beløbet sig til, da det imidlertid og indtil videre vil have sit Fortvivende ved den saftatte Afgift."

Efter denne Oplysning vendte Commissionen sig til det Kongl. General-Toldkammer og Commerce-Collegium med følgende Spørgsmaale:

1) Om det høilovlige General-Toldkammer og Commerce-Collegium er underrettet om, at foruden de forberørte 500 Rdlr., noget mere af disse Penge i den Kongl. Kasse paa St. Croix er bleven leveret? og hvor meget?

2) Om den Kongl. Casserer sammesteds haver Ordre at besørge det Indkomnes Remise hertil, tilligemed Hs Majestæts Intrader? og hvor ofte saadant aarligen kan eller pleier at fæe?

3) Om i Folge deraf nogen Deel af disse Penge hertil virkelig er remitteret, saaat de strax kan inodtages? og endelig

4) Om det høilovlige Collegium formener, at man efter Anseelse for Fremtiden med Sikkerhed kan giøre Regning paa denne Afgifts Varighed, til bestandige nyttige Indretningers Tarv og Vedligeholdelse?

Herpaa erholdt Commissionen følgende Svar under 27 April:

"Quoad primum: Vi have ingen Efterretning hvad enten de in quæstione varende 500 Rdlr. mere, eller mindre, er erlagt i den Kongl. Kasse. Men som

ad 2dum Secrete-Raadet under 16 Sept. 1769 er beordret at indsende Cassererens Devis her til Collegium, hver gang naar Byfoged Sevel haver betalt til ham saavel forbemeldte 1000 Rdlr., som og 1000 Rdlr. aarligen til Justits-Kassen, at samme derefter her igien kan vorde assignerede, formode vi, at Sevel ei saadant har efterkommet, siden intet Devis endnu er indsendt. Følgelig

ad 3tium kan herfra intet heller for bemeldte Byfogeds Regning anvises Universitetet. Og endelig hvad den

4de Post angaaer, da kunde Cancelliet vel saadanne Messyrer tage, at Sevel promte maa efterkomme den allernaadigste Resolution i Henseende til forbemeldte Afgift, saasom det derudi heder, at han ikkun saa længe nyder Tjenesten, som han samme ved hvert Aars Udgang erlægger. Men om meerbemeldte Afgift, enten kan eller bør længere vedvare end i Sevels Tid, er vel ligesaa uvist at regne paa, som samme muligen til alle Tider ikke vil findes lige billig.

Dette er al den Oplysning, jeg om denne Indtægt har kunnet indhente af Hübners efterladte Papirer.

Då H. H. D. Universitetets Patron nyelig har bragt denne Sag i Bevægelse, og begjæret Consistoriets Oplysning derom, saa er det ikke at tvivle paa, at dersom endnu noget skulde være at vente for Universitetet af disse Bestindiffe Penge (hvorom jeg efter den ovenfor førte Correspondents tvivler), det jo nu vil blive bragt i Rigtighed.

III.

Beretning om Walkendorfs Collegiums Istandsettelse efter sidste Ildbrand, meddeelt af Collegiets nuværende Ephorus, Hr. Professor Riiebrigh.

Walkendorfs Collegii Hovedbygning, som vendte ud til St. Pedersstrædet, og af de Studerende beboedes, afbrændte i sidste store Ildbrand d. 7 Jun. 1795 indtil den underste Etage, hvis Mauerværk og Diekter ikke bleve meget beskadigede, eftersom Ildens Virkning paa mange Steder var standset ved de Fliser og brændte Stene, hvormed Gulvene i 2den Etage vare belagte.

En fra dette Baaningshuus adskilt Bygning, som staaer i Gaarden, hvori Collegii Auditorium og Bibliothek findes, blev denne Gang, ligesom og i Ildbranden 1728, af Ilden gandske urørt. Saasnart man fik Underretning om, at de nye Bygninger paa den nordre Side af Strædet ikke skulde rykkes tilbage, begyndtes Collegii Istandsettelse. Den umiddelbare Opsigt over samme havde Consistorium overdraget til Hr. Professor Abr. Kall, Hr. Justitsraad og Professor Th. Bugge, og til Collegii da værende Ephorus. I Slutningen af Nov. 1795 blev Krandsen sat paa det nye Huus. Saa Uger derefter, da det var bragt under Tag, blev det indtegnet til Assurance i Brandkassen for 2700 Rdlr., hvilken Assurance siden, da Bygningen var gandske fuldført, blev efter nye Synsforretning og Vurdering forhøiet til 6100 Rd. Naar dertil lægges den Sum 1800 Rd., hvorfor Auditorii og Bibliothekets Bygning før Branden var assureret, saa ere alle Collegio tilhørende Bygninger forsikrede for den Sum 7900 Rd. Husets Værelser ere gibsede under Loftet, belagte med forsvarlige Planke-Gulve, og forsynede med de meest fornødne Inventarier, da de gamle næsten alle enten gandske vare ødelagte eller beskadigede. Over Døren ud til Gaden er sat en Steen af hvidagtigt norsk Marmor, hvori følgende Indskrivt med latinske, sort udfyldte, Bogstaver er indhuggen:

Walkendorfs Studenterbolig
 Skienket Høiskolen 1595:
 to Gange opreist af sin Aske
 efter Branden 1728, og 1795.

Det fandtes fornødent, at Gaarden maatte forhøies og paa ny brolægges; et nyt Pompestræ i Brønden nedfattes; Ringmuren omkring Haven og Gaarden, som ved Ilden fra de nærliggende Huse og ved Naboernes Rydnings- og Bygnings-Anstalter meget var beskadiget, overalt repareres; Grunden i Haven,

som var meer end en Alen lavere end de omkringliggende Grunde, forhøies, hvortil en stor Mængde god Jord uden Beskæftning for Stiftelsen fra een af Raabøerne blev indført.

De Stipendiarii, som før Ildbranden vare i Collegio, og hvis Tid til at boe i samme ikke endnu var udløbet, hvoraf nogle i dette Mellemrum havde havt Bolig paa Vorchs Collegio, stattede nu ind i Bærelserne, ligesom disse efterhaanden bleve færdige. Til de Pladser, som imidlertid vare blevne ledige, udnævnte Consistorium i Sept. Maaned 1796, andre Studerende til frit Logis allene; thi Stipendium uddeles for det første ikke, da det, i Folge Fundatsen, skal anvendes til Husets Istandsættelse, og til Stiftelsens derved forarsagede Gields Afbetaling. Foruden det, som Brandkassen udbetaler af 3200 Rdlr., hvorfor det afbrændte Huus var assureret, vil til denne Gields Afbetaling behøves fra Dato endnu 2 eller 3 Aars Renter af Kapitalen. Med Taknemmelighed erindres her, 1) at til Fortællelse af den Tid, da Stipendii Uddelelse ophører, har det kongelige Rentekammer d. 28 Nov. 1795 efter Consistorii Ansøgning forundt Stiftelsen Eftergivelse af dens Kapitalers $\frac{1}{4}$ pr. C. Skat, saalænge Udgifterne beviisligen overstige Indtægterne; 2) at til Lettelse for de Alumnis, som ved Ildbranden fulde miste det Stipendium, hvoraf de allerede vare i Besiddelse, og hvorpaa de til deres Studeringers Fortsættelse havde gjort sig Regning, har af Collegii forhen værende Alumnis, Hr. Conferentsraad og Deputeret i det danske Cancellie, Christian Schow, refunderet alt det, han i sin Tid af Collegii Stipendio havde oppebaaret, nemlig 119 Rdlr., og ligeledes Hr. Professor og Doctor Medicinæ, Medicus ved Friderichs Hospital, Friderich Ludvig Bang, de af ham oppebaarene 76 Rdlr. 2 Mk. Hr. Conferentsraad, Professor og Doctor Juris, Balthazar Gebhardt von Obelisk, har strax fikket 50 Rdlr., og givet Løfte om Refu-

sion af alt det oppebaarene. Efter disse Belgjæveres Billie erholdte Collegii brandlidte Alumni Distribution til indeværende Aars Paaske-Termin af ovenansførte Gaver, som dog for at skaffe disse Alumnis deres fulde Understøttelse maatte sørges med et Forstud paa 70 Rdl. af Communitetets Kasse. Collegii aarlige faste Udgifter beløbe sig, for nogen Distribution kan skee, omtrent til 200 Rdlr., som er næsten $\frac{1}{4}$ Deel af Kapitalens Renter, hvilke, efter Regnskabet for Aar 1796, vare 805 Rdlr. 3 Mk., saa at til aarlig Afbetaling af dem ved Collegii Istandsættelse giorte Gield ikke blive meget meer end 600 Rdlr. tilbage.

Khavn den 15 Aug. 1797.

B. Riisbrigh.

IV.

Forslag om et femte Facultets Oprettelse ved Kiøbenhavn's Universitet, med Navn af det oeconomiske Facultet *).

Articul 1ste. Om Professionerne i dette Facultet.

Art. 2. Om Professorum og Undergivne deres Function.

Art. 3. Om Facultetets Bestyrelse, og Forbund med det øvrige Universitet.

Art. 4. Om Facultetets Myndighed.

Art. 5. Om Underviisningsmaaden, Examinibus og Attester.

Art. 6. Om Facultetets Dotation.

Art. 7. Om dets Oeconomie.

*) Denne Opsats blev ogsaa funden iblandt afgangne Conferenceraad Hübners Papirer. Haanden synes at ligne Deder's; og ovenover staar: indgivet 1762. Udg.

Art. 8. Consignation over den aarlige Summa, som vil behøves til Vedligeholdelse af de til dette Facultet henførte nye Anskalter, naar samme supponeres fuldendte, og Professorum Gage uberegnet.

Art. 9. Consignation af hvad til sammes fuldkomne Istandsettelse endnu desidereres.

Art. I.

Til dette Facultet henføres tvende nye Professiones ordinariæ, nemlig:

- 1) Historiæ naturalis i Almindelighed.
  - 2) Botanicæ,
  - 3) Oeconomix,
- hvertil seies den
- 4) Physicæ generalis, som vil allerede findes ved det philosophiske Facultet, men ei endnu til fulde sunderet, og nu best kunde transfereres i det nye oeconomiske Facultet.

Disse Professioner er intet Fortrin eller Rang imellem.

Art. II.

1) Professor Historiæ naturalis har Cabinettet, Bibliotheket (undtagen den botaniske Deel) og Modellerne i sin Forvaring, og Laboratorium ved Haanden, dog saa at hans Colleger tillige med have at raade ved det enhvers Embede især vedkommende.

Han læser over Mineralogien og Zoologien.

2) Botanicæ Professor er Præfectus Horti, og har det botaniske Bibliothek i sin Forvaring, confererende med sine Colleger om de Bøgers Indtægter, der handle om fælles Videnskaber.

Han læser over alle Botanikens Dele, saavel applicatam som puram.

3) Professor Physicæ har og apparatus instrumentorum til en Cursum experimentorum i sin

Forvaring, og Indseende med det hos Professor Historiæ naturalis værende Bibliothek og Modelkammer.

Han læser over Physicam generalem experimentis illustrandam, og applicerer phænomena og Sandhederne til vitam communem og usus oeconomicos.

4) Professor oeconomix har Indseende med at Cabinettet bliver forsynet med Modeller, hvilke egentlig ere til hans Brug, ligesom og at oeconomiske Skrifter blive anskaffede i begge Bibliotheker.

Sine Forelæsninger begynder han hvor hans Colleger slipper, og sætter forud Physicam generalem, saavel som den historiske Kundskab om de Naturens Producter som i Oeconomien anvendes. Oeconomien i sin hele Omfang, saadan som den bør være Professorens Object, deeler sig i trede Grene:

- 1) Landvæsenet, eller Rudimateriernes Avling og Frembringelse af Land og Vand.
- 2) Fabrikvæsenet, eller de naturlige Producters Tilberedning til sine visse Hensigter og Brug.
- 3) Commercen, eller et Lands naturlige Formue, beroende paa dets Rudimaterier eller forædlede Producter, i Jævnførelse med sine egne og andre Landes Trav.
- 5) Hver Professor har en vellærde Student, med Navn af Candidatus, at gaae sig til Haande, som nyder et siden mentioneret Beneficium.
- 6) Professori Botanicæ ere subordinerede en Urtegaardsmester med Kongelig Bestalling, en Svend og en Dreng, som to Mand commanderende af Garnisonen om Vinteren og 6 om Sommeren.
- 7) Ydermere er ham subordineret en Desinatour, som vel fornemmelig destineres til at skilde

Urter, især saa længe Floræ danicæ Publica-
tion varer, men dog af Professore Botanices
kan anvises iblandt at gaae sammes Colleger
til Haande, naar enten et saare rart naturale
eller vigtigt Modelle bliver at tegne.

g) Professori Historiæ naturalis godtgjøres eller
holdes en Karl at holde Cabinetet reent, med
videre.

Art. III.

For Korthedens Skyld detailleres denne Artikul
ikke denne Gang, det er nok at sige, at Facultetet
bør have sin Decanus, ved hvilken Forretning dets fire
Professorer aarlig omkifter, sin Protokol, sit Segl
m. v. det bør concurrere lige med de andre Faculteter
til publicæ actus og consultationes Consistoriales,
som ei vedkomme det øvrige Universitetets Deconomie
(saalange dette femte Facultet ei er doteret paa samme
Maade som de øvrige) dog bør Stipendiernes Dispo-
sition fra deres Kiendelse ei være undtagne.

Art. IV.

Ligesom hele Hensigten gaaer ud paa, at danne
bequemme Folk til Statens Tjeneste, som ved sin i
disse Videnskaber forhvervede Indsigt kunne blive nyt-
tige, enten ved saadanne offentlige Bestillinger, som
egentlig vedkommer Behandlingen af Statens natur-
lige Rigdomme, eller ved andre Betieninger, endog
ved saadanne Situationer uden for den Kongelige Tie-
neste, hvorved Leilighed dertil gives, saa er det og til
denne store Hensigts Opnaaelse fornødent, at de Stu-
derende ved Kongl. Naabud deels opmuntres, deels
forpligtes til at lægge Bind paa disse Videnskaber, som
i dette Facultet doceres og flittig at frequentere de Col-
legia som til enhveris udkaarne Scopum vitæ tiener,
med Løste til Forfremmelse for den som ved flikkelige
Beviser fra Facultetet kunde godtgjøre sin forhvervede
Kundskab.

De Folk som kunde opmuntres uden at forpligtes,
ere:

Candidati ministerii, der søger Præsteembeder paa
Landet.

Candidati juris, som søger civile Betieninger paa
Landet, som rører Landvæsenet.

De som blive udsendte paa Reiser til langt bortlig-
gende Steder, Missionærer, Skibspræster,
Skibs-Chirurgi, Consuler.

Disse trende Classer med Løfter til Forfremmelse
cæteris paribus.

Privati uden Betieninger med Crestegn.

De som burde forpligtes ere:

Alle de som sorterer under Deconomie- og Commerce-
Collegium.

Bergbetientere og Forstbetientere.

Fornemme Soldbetientere, især ved Toldskæder,
hvor udenlands Commerce falder.

Kongelige Gartnere.

Art. V.

For Kortheds Skyld kan denne Artikul denne
Gang ikke detailleres.

Oeconomia studiosi maatte frikiendes fra og ei
bebyrdes med Pretension om Kundskab i mange For-
beredelses Videnskaber, som ellers ved examine artium
requireres; methodus studendi maatte være utvun-
gen og overlades til den Professoris specielle Con-
duire, som hver Studerende vilde raadføre sig med;
Examina maatte da først være alvorlige, naar en Stu-
derende søger Testimonium til sin Forfremmelse; Spro-
get til alle Ting's Forhandling maatte være Landets
Sprog, og ei det latinske; til Prøve paa Ens Videns-
skab maatte begiæres skriftlige Afhandlinger om opgivene
Themata, men extemporaneæ quæstiones og langt
mere disputationes bør holdes uesterrettelige med
videre.

Professor Historiæ naturalis som Mineralogus, følgelig Chymicus; og Professor Botanices maatte være Mederaminatorer i medicinske og pharmaceutiske Examinibus.

Censuren for Trykken af de Skrifter, som vedkommer dette Facultets Videnskaber, hører for samme.

Art. VI.

I sig selv er det ligegyldig og blot dependerer af Hs. Majestæts Godtbefindende, enten allerhøiøst samme vil lægge til Universitetet saa meget fornøden Jordegods, eller og anvise den fornødne aarlige Summe ved en af de Kongl. Kasser.

Hvad Professorernes i dette Facultet deres Gage angaaer, seruden de Agements af frie Baaning og Jildebrand, saa overlades dens Fixation aldeles til Hs. Majestæts allerhøieste Naade, i den grundede Forhaabning, at allerhøiøst samme vilde behage at egalisere disse Professorer med Professoribus ordinariis i de andre Faculteter, og at der vil betankes baade en Hovedstaads Kostbarhed, samt at disse Professore ikke kan vente at fortiene ellers noget mere end hvad deres fire Gage imparterer.

Over de andre Beføstninger gives følgende usfortribelige Consignation, hvorved Anstalterne supponeres aldeles fuldendte, saa de ikke behøver uden at holdes ved lige.

Men saasom de ei endnu ere fuldendte, allermindst de hidindtil saa kaldede Charlottenborgske Anstalter, saa lægges ydermere en Consignation til af de desideratis, som endnu staaer at opfylde.

Art. VII.

Den Facultet enten i Jordegods eller i en aarlig Pengesumma tillagde Fond administrerer det selv efter et under allerhøieste Approbation fastsat og bekræftet Reglement, saaledes, at hver Tids Decanus

haver Kassen, at samtlige Facultatis ordinarii konsulere over Udgifterne, at enhver ved Aarets Udgang aflægger sine specielle Regninger for sine Colleger, og at derpaa hele Facultetet fremlægger Statum af sin Fond, og godtgjører sin Administration, samt tilbørlige Tilstand af de enhver især anfortroede Ting for Rector Universitatis og Procancellario.

Art. VIII.

Consignation af aarlig Beføstning til Anstalternes Vedligeholdelse, naat de ere fuldendte.

Til den botaniske Anstalt:

Gartnerens Gage, seruden hvilken han nyder frit Huus og Brande	300 Rdlr.
Til en Svend	100 —
Til en Dreng	52 —
Arbeidernes Løn	110 —
Urternes og Inventarii Stykkernes Vedligeholdelse og Anskaffelse	300 —
Til det botaniske Bibliothek	200 —
Til en botanisk Dessinateurs Gage	150 —
	<hr/>
	1212 Rdlr.

Jildebrand og en Materialvogn med et Par Heste og en Karl præsteres i Natura.

Endskiøndt at Professor Botanices paa Embedets Begne skal arbejde paa Floræ Danicæ Fuldkommelse, saa ercludes deres dog de derpaa medgaaende Beføstninger fra denne Beregning, og bliver de fremdeles en extraordinair Udgift for den Kongelige Particulair-Casse. Men da Hensigten med Dessinateuren ved Anstalten er, at der med Tiden, naar Flora er fuldendte, efterhaanden skal gives en Samling af Skilberier af Hortensibus; som just ikke destineres til Pu-

bligation, saa maa da dertil regnes saa meget som Skildbreren omtrent kan fortælle om Haret, nemlig henimod 300 Rdlr.

Hvilke da søies til forbedrelse, saa der bliver 1512 Rdlr.

Til Cabinettet for Professor Historiæ naturalis.

Til Bibliotheket og især til Bøger vedkommende historiæ naturalis (exclusa Botanica) samt oconom. 200 Rdlr.

og til physikaliske 100 —

Til Cabinetstykker 300 —

Til Laboratorium 100 —

Til Modelkammeret 100 —

Til en Oppartere 80 —

880 Rdlr.

Til Apparatus Instrumentorum hos Professor Physicee.

Til fire habile Studentere, een for hver Professor ad manum 400 —

og til en epargne 108 —

Summa 3000 Rdlr.

Art. IX.

Desiderata ved den botaniske Have.

Barthufene maa eftersees endnu engang.

Gartnervaanningen fattes endnu.

Ligeledes Vassins i den store Have.

Samme Have maa end mere opfyldes.

Haverne maa først besettes med et til en fundamental

Besætning tilstrækkeligt Antal af Urter.

Gaderne uden for Haverne maa istandsættes.

Den næsthosliggende Mølleres Plads maa Haven reserveres, naar den paa en god Maade nogen Tid kunde acquireres.

Ved den Charlottenborgske Anstalt.

Laboratorium.

Indretningen af flere Værelser til Samlingen af Dyr, Niget, Model-Kammer, m. v.

En fundamental Samling af deslige Cabinetstykker.

En fundamental Samling af Modeller.

Ligesom og af physiske Instrumenter.

Disse Desiderata suppleres da extraordinæremment af Hs. Majestæts Particulair-Casse, local Indretningerne gøres med eet engang for alle gange, og til de ommeldte fundamental Samlingers Anstæffelse forordnes Hs. Majestæt i nogle Aar den forhen til Bedligeholdelse beregnede Summa.

V.

Tillæg til Beretningen om de Friisers Legat i denne Aargangs 1ste Hefte S. 19. No. III.

I Anledning af hvad Consistorium har besluttet angaaende de Friisers Legat, og som paa ovenmeldte Sted er udførlig forklaret, er Frue Geheimeraadinde Sehested Juel Scheel, indkommen med følgende P. M. til Consistorium:

"At der ei fra min Stiltienhed angaaende de ved Universitetet uddeelende Friisers Stipendia skulle drages den Slutning, at jeg bifaldt Consistorii Foretagende med at disponere over samme, og saaledes frasalbt den Ret, som jeg formeener at min umyndige Søn og de Juelers Familie har over samme, saa vil jeg ikke undlade at tilmelde Consistorium, at jeg vel ved det Kongl. danske Cancellies Skrivelse af 17 Jan. 1795 er tilfrevet, at samme Collegium har overladt Sagen til Afgjørelse ved Lands Lov og Ret. Men da Sagen egentlig angaar min umyndige Søn, hvis Ret jeg allene har udøvet, saa har jeg taget i Betænkning at

ville for hans Regning anvende Penge paa en Proces, som ved det lykkeligste Udfald dog intet indbringer uden en Herlighed og Glæde at kunne bestemme Stipendia for dem, som efter de Herrer Professorers Bedømmelse siden sandtes værdige dertil. I den Anledning vil jeg nu intet andet, end tage min Søns og de Læters Familie-Æt reserveret over de Friisers Legata, til at paatale samme, naar han kommer til sine myndige Aar; og imidlertid tør udbede mig Consistorii Svar at denne Reservation er tilhændekommet."

Maunholt d. 10 Juni 1797.

Scheffstedt Juell

Scheel.

VI.

Om Professorernes Boeliger eller Residenser.

I Universitetets ældste Fundats navnes allerede casæ & Residentiæ Professorum. Men hvorledes det har været beskaffet med disse Hytter eller Residenser, og hvormange de have været, finder jeg for Souveranitetens liden Oplysning om. Dette seer man af Actis, at de af Kongerne have været kjøbt og skænkede til Universitetets Brug, og været vedligeholdte deels af Beboerne selv, deels af Universitetets Fond. Det hændte derfor ikke sjelden, at Residenserne, af Mangel paa Midler til at underholde dem, især i vanskelige Tider, forfaldt, og at Professorerne maatte gjøre Ansøgning om at sælge dem til Universitetets Bedste. Saaledes finder jeg, efter den haarde svenske Krig i Midten af forrige Aarhundrede, at Consistorium indkom til Rigets Canzler, Universitetets Patron, med Bøglæring at maatte sælge en stor Residens i Kannikestrædet, som Rigets Skatmester Scheffsted have begjært til Eie. Jeg vil anføre Ansøgningen selv,

"Eftersom dette Akademie formedelst fremsarne Aaringers store Besværing, er geraadet udi adskillige Betyngelser og vidtøstlig Giæld; og særdeles dets Residenser mesteparten, for stor Brytskaldigheds Skyld, udtræver betimelig Hielp, hvortil store Summer behøves, og dog ingen Middell vides dertil at gelange: da have vi paa det tjenstvilligste hos Eders Excelesz, som Universitetets gunstige Patron, ved vore fuldmægtige Collegas andraget, om den Residens i Kannikestræde, som for nogle Aar siden af salig Velbrd. Hr. Canzlers Hr. Christian Trises til Kragerup, Arvinger blev kjøbt, ei nu igien kunde vorde solgt, efterdi den, for sin Vidtøstigheds Skyld, Akademiet er meest oneri, og nu formodentlig maatte findes Leilighed den at afhænde; paa det Universitetet udi endeel dets Betyngseler ved sig Middell noget kunde lettes. Hvilket Forslag eftersom E. Exc. sig gunstigen lod besalde, da bede vi paa det tjenstvilligste, at E. Ex. hos Hs. Kgl. Majestat vor allernaadigste Herre, dette Bærf gunstigen vil besordre, at os herpaa Hs. Kgl. Majestæts Bevillingsbrev naadigst maatte meddeeles, Akademiet endeel dets Besværing dermed at afhjælp. Saadan Hs. Exc. heie Affection og Omhyggelighed for Akademiets Conservation, ville vi alle, samtlig og særdeles med største Taknemmelighed erkiende og berømme. Kiøbenhavn paa Consistorio den 21 Januar. Aar 1661.

Prorector & Professores."

Med den i Ansøgningen ommeldte store Residens i Kannikestræde, som tilforn havde været beboet af Kanzler Friis, havde det denne Sammenhang, at samme i Aaret 1656 var efter Kongelig Befaling bleven kjøbt til Universitetet for at beboes af en Theologus, som kunde have Opsyn med den dertil stødende Regents, efter det Kongl. Brevs Formeldende af 28 Febr., som lyder saaledes;

Friderich den 3die 2c. Vor synderlig Ginst tilforn. Vider, at efter som flittig Inspection med Studenterne udi Regentsen heiligen giores fornøden, og det med meest Autoritet af en af Theologis bedst kunde forrettes, og den Residens, som af afg. Fru Barbara Wittrup til den Ende formelig blev kjøbt, dertil er beqvemmeligt; da bede Vi Eder og naadigst ville, at I giøre den Anordning, at den af en af Theologis efter Senium herafter bliver opereret, som siden med Studenterne i Regentsen skulde have saadan Opsyn som han agter at forsvare. Dermed faer Vor Billie o. s. v."

Men efter 5 Mars Forløb i Maret 1661, foreskillede Professorerne, at Regentsen, for hvis Tilsyns Skyld denne Gaard blev kjøbt, "nu moxen er øde, saa Gud maae vide, naar den engang iglen kan blive repareret og freqventeret, al den Stund saa staaer, og ringe Forhaabning er, at Vordene med Rest i Klosteret, som tilforn, for fattige Studiosos kan underholdes, som vel besværre! seelig skee vil: samme Residens og derforuden, der Regentsen end var i Flor og bedste Tider, til sal. Canzler Hr. Christian Friis har været solgt og afhændet." De finde det derfor saameget mindre betankeligt, nu at sælge den, da den fremsfor andre var Akademiet med aarlig Vedligeholdelse til stor Lyngge og Bekostning.

Residensen blev og virkelig Rigets Skatmester tilskjodet, tilligemed en Deel af Regentsen derhos liggende, og de for samme Residens indkomne Penge satte paa Rente, af hvilke Dr. Wandalin som det tilkom at optere denne Residens, havde forbeholdt sig 120 Rdlr. til Huusleie. Men en anden Residens derhos, som Skatmesteren tillige havde forlangt tilkjøbs og som beboedes af Winding, undskyldte Professorerne sig at afhænde ham, og beraabe sig paa den haarde Clausul, som i Henseende til saadanne Residenser var indført i Friderich 2dens Fundats af Mar 1571.

Professorerne havde til samme Tid, da de negocierede om denne Residenss Salg med Cantsleren, foreskillet Hs. Er. "den store Vrofsaldighed som foresandtes allevegne paa Professorum Residentiis, som endelig Hielp behøvede, hvortil Professore ei nogen Raad og Middel vidste; foruden det at Akademiet, formedst disse Tidens Besværlighed, saag fordi nogle Aar tilforn en ganske Hob paa Residenserne er bekoftet, udi ster Giæld og Vidtlostighed er geraadet. Og de derfor Hs. Eres. gode Raad vare begierende, eller, om ei raadeligt var, at, som paa Sorøe er skeet, enhver Professor som ellers vilde, sin Residens maatte kjøbe efter 8 uvillige Dannemænds Tact, heller end enten Residenserne skulde slet forfalde, eller Akademiet ved deres fornødne Reparation og Forbygning, som til en stor Summa Penge sig vil bebrage, sig udi al for stor Vidtlostighed og Giæld fordybe." Hvorpaa Hr. Canzleren sig saaledes erklærede, "at det gjorde ham meget ondt at fornemme, at Akademiet, over alle andre sine gramina som disse Tidens Besværlighed havde paaført, skulde dertil og med denne Difficultet og Last besværges. Dersom ei anden Expedient herudi forhaanden var, bekiendte han noksom bedre at være, Professore denim nu i Tide sig tilforhandlede, end at hverken de eller posterit af dennem nogen Gavn skulde have. Mens kunde der nogen Raad findes til i nogen Maade dermed endnu temporum meliora at ansee, var det Akademiet ei ringe Reputation og Anseelse, at kunne fremdeles som hidindtil semper præbere sua liberalitate & munificentia Professoribus ædes publicas. Mens kunde efter Tidernes haarde Wilkaar sligt ei skee, og Professore vilde vel giøre og sig til desbedre Underretning herom lade en Memorial forfatte, da vilde han sligt i beste Maade glerne anbrage for Hs. Rgl. Majestæt, saavidt hannem unueligt var." Professorerne besluttede, efter Canzlerens gode Raad, "at med slig almindelig Forflag om abaliena-

tione Residentiarum in genere at labe temporisare, og midlertid giøre deres høieste Flid til, at veterum Residentiarum numerus endnu (som Gud bedre Liden forlener, og Akademiet i den Maade eller andre sig maatte forbedre, som de forhaabe), kan mainteneres." See Acta Consistorii ad A. 1661 d. 20 Jan.

Residenserne opteredes i Følge et i Consistorium den 19 Juni 1675 taget Conclusum, efter senium academicum, som den sagdes at have, der først var kaldet til Akademiet, og først havde nydt Stipendium. Ellers maae nok i endnu ældre Tider en anden Optionsmaade have havt Sted, da jeg finder i Actis af 1647 d. 15 Decbr., at Canzleren lod befale, "at Professores sig endelig skulde erklære, om de selv vilde skifte Residenserne imellem sig, at enhver Profession blev sin visse Residens assigneret, ellers skulde det see ved anden Middell." — De som ikke ere nærværende, kan ikke optere Residenser. See Act. ad A. 1665 1ste April.

I Aaret 1664 lod Kongen ved Canzleren begiære de Universitetets Haver, som laae til de 3 Residenser næst op til den Gaard, Hs. M. efter Grev Raugaus Død eiede — hvilken jeg formoder har været den samme, som tilforn havde tilhørt først Canzler Friis, og siden Skatmester Sehested — og lod forespørge, hvad de derfor af H. M. vilde begiære; hvortil Professorerne svarede, "at de intet derfor kunde begiære, mens efter som H. M. var Herre over Residenserne og Haverne, kunde H. M. naadigst giøre, hvad hannem behagebe, hvormed de underdanigst vare tilfreds."

Jeg har sagt, at Residenserne bleve underholdne, saavel af Deboerne selv, som af Universitetet. Dette maae noiere forklares. I Universitetets ældste Fundats var det enhver Professor paalagt, at give til Residensernes Vedligeholdelse aarlig 3 aurei Rhenensles

in auro, hvilke i Aaret 1679 bleve beregnede efter da værende Myndtsod til fire Rigsdaler. Denne aarlige Afgift synes at have været den første Grund til Universitetets Bygningskasse, som er til endnu under samme Navn, men har langt andre baade Tilfø og Afløb, end hiin gamle Bygningskasse, hvoraf Professorernes Bygninger vedligeholdtes. (See Hr. Biskop Jansons Beskrivelse over Universitetets Midler Side 33). Den gamle Bygningskasse havde sin største Tilflydelse af den norske og svenste Studiiikat, tilligemed nogle andre smaae Indtagter. Men da denne Hielp var meget utilstrækkelig, og langsom indkom; saa vare Professorerne nødte til selv at giøre Forsud til deres Husenes Reparation, hvortil de oppebære den aarlige Rente af den Sum de havde sat paa dem, og efterhaanden Capitalen selv, ligesom det efter Ordenen kunde tilkomme enhver. Jeg vil oplyse dette med et Par mærkelige Citater af Actis.

Under Aaret 1699. Pag. 15. No. 3. forekommer dette Sted: "Blev talet om Justiceraad Windings 2de forelagte Bygningsregnskaber, og udt Henseende, at han paa sin Residens havde anvendt saa anseelig en Capital, blev derom saaledes sluttet, og hannem forundt efterfølgende Poster: 1) at han maae nyde Rente af 3500 Rdlr., a 3 pro Cento aarlig at regne, som skal betales, naar hver Regnskabs-Orden kan falde til Betaling. 2) Naar samme 3500 Rdlr. med deres Rente er betalt, da skal aarlig af Bygningskassen tages forud 300 Rdlr. til efterhaanden at betale med Prof. Joh. Frid. Bartholins og de andre følgende Bygningsregnskaber som ere efter i Ordenen, og det øvrige af Bygningskassens Indkomst aarlig at komme til Justiceraad Windings resterende Summers Afbetaling, dog uden nogen Rente videre end af ovenbemeldte 3500 Rdlr. 3) Skulde Gud

ved Døden henfalde Justiceraad Winding førend disse to hans indlagte Bygningsregnskaber bliver paa 1000 Rdlr. nær betalte, da kevilges hans Arvinger at nyde fra den Tid 4 Procent aarlig til Rente, paa samme Maade som tilforn er meldet, af hvis som endnu af Kapitalen kan være ubetalt indtil 1000 Rdlr., som ikke skal forrentes. Og i saadan Fald blev vedtagen og sluttet, at den Professor som efter ham Residensen opterer, skal aarlig give 100 Rdlr. til samme resterende Capitals og Rentens Afbetaling, saalange indtil allerneste foremeldte 1000 Rdlr. rester ubetalt af samme Bygningsregnskaber."

Ligeledes i Actis ad A. 1720. "Secretarius Hr. Assessor Bartholin proponerede, at, saasom han nu maatte i den Residens, hvilken han havde opteret i St. Pedersstræde, ei allene gjøre en kostbar Reparation, men endog bygge en stor Deel op af nye, om da Consistorium vilde gunstigen behage, at forunde ham Renten af den Capital, som han derpaa kommer til at anvende. — Derpaa blev af Consist. resolveret, at naar Hr. Assessor Bartholin lader vel og forsvarligen bygge og reparere, vil Consistorium tilstaae ham af Bygningskassen aarlig Rente 5 Procento udaf den Kapital 800 Rd. Men saafremt bemeldte Reparation og Bygning skulle komme høiere at koste, nyder han dog ikke Rente udaf mere end de 800 Rdlr., indtil han i Tiden og efter Ordenen kan bekomme sin derpaa anvendte gancke Kapital igien."

I Aaret 1720 nævnes 15 Residenser, og lige-
 saa mange Professorer, som havde Ret til at optere
 Residens ved Universitetet. Men efter Iidebranden
 1728 finder jeg ikkun 11 egentlige Residenser omtalte,
 hvilke alle vare afbrændte, men hvoraf de 5 strax ved
 Kongelig Omsorg bleve opbyggede igien, og vare alle-

rede i Aaret 1735 færdige. Under 30 Marti d. A.
 indgave Professorerne en allerunderdanigst Ansøgning
 om de 6 øvrige afbrændte Residensers Opbyggelse, so-
 restillende, "at de siden Branden ingen Stilling havde
 havt til Hielp til Husleie, og at det var dem til en
 fast utaalelig Formindskelse i deres Indkomster, om de
 skulde nedes til fremdeles at anvende en stor Deel af
 samme Indkomster paa den fornødne Husleie; for-
 uden at det var en stor Hinder og Forsinkelse for Stu-
 denterne, at en Deel af Professorerne maatte boe langt
 fra Universitetet, og de derudover ofte maatte søge dem
 forgieves til deres Tids Spilde og deres Studeringers
 Forsømmelse."

De 5 strax efter Branden opbygte Gaarde vare alle
 i store Kannike- og Hiolstræde, og beboes nu af Profess-
 orerne Woldike, Hornemann, Dugge, Misbrigh og
 Baden. Disse kaldes nu de gamle, til Adskillelse fra
 de 6 øvrige, som silbigere kom i Stand, og deraf kal-
 des de nye. Med disse stod det hen indtil Aar 1744,
 da Professorerne paa nye indgave Ansøgning, hvori de
 beraabe sig paa det i Universitetets Fundats af 31te
 Marts 1732 givne Kongelige Løfte om de afbrændte
 Gaardes Opbyggelse, og til de tilforn brugte Bevæg-
 grunde lægge endnu den Byrde til, som Universitetet
 havde af de øde Pladse, hvoraf de beregne de offentlige
 Udgifter til 60 Rdlr. aarlig. Derhos foreslaae de, at
 til disse Gaardes Istandsættelse kunde bruges den Skat
 og Afgift, som hidindtil var henlagt til vor Frue Kir-
 kes Taarn, men i Fremtiden, naar Taarnet, som snart
 ventedes, var bleven færdigt, kunde befales at skulle
 continuere saalange, indtil Residenserne af Taarnets
 Fond vare opbygte. Dette Fond bestod af de Penge,
 som hidindtil til Taarnets Opbyggelse vare erlagte af
 dem, der med nogen Rang eller et og andet Embede
 vare blevene beneficerede. — Og paa det at man strax
 kunde tage sat paa Residensernes Bygning, og ikke be-
 høvede at vente, indtil Taarnets Skuld var afbetalt, og

de til samme af den norske Skolekasse laante Penge refunderede, foreslog Consistorium end videre, saalænge at giøre et Laan af de fornødne Penge i Danqven.

Efter nogen Brevverling med Patronen og nærmere Forestilling til Kongen, blev Consistorium endelig glædet med en Kongl. Resolution af 1ste April 1746, hvori Consistorium tilkiendegaves, at H. M. til Residensernes Opbygning havde bestemt 36000 Rdl. af Taarnets Fond, naar dets Giæld og videre Bekostning var afbetalt; hvorimod Universitetet selv havde at besørge alting, uden at vente sig mere enten i Capital eller Rente; imidlertid ventede H. K. Majestæt Tegningerne til allernaadigst Approbation indsendte. Hvoepaa Justiceraad og Professor Ramus paatog sig at forfatte Tegningerne, med Forklaring, at de, saavidt enhver Plads tillod, vare giorte i Lighed med de allerede bygte 5 Residenser, og med allerunderd. Begiaring, at Hs. M. allernaadigst vilde tillade, at, om under Bygningen til mere Bequemhed kunde giores en eller anden liden Forandring indvortes, uden at det i Hovedsagen eller Overslagene kunde giøre nogen Difference, det da maatte være allernaadigst tilladt. Lovrigt kunde vedkommende Professorer betænke, om de kunde udfinde nogen Plan, hvorefter Residensernes Bygning kunde jo før jo heller foretages, saa at den allernaadigst destinerede Summa af 36000 Rdlr. kunde tilstrække. See Act. Conf. ad A. 1746. Pag. 893. I Universitetets Copiebog for 1751 læses en udsærlig Plan til Gaardenes Opbyggelse, som blev indsendt med Forslag til Pengenes successive Afbetaling.

Saa vanskeligt det har været Professorerne og deres daværende Ordførere og Notarius, afg. Statsmister Stampe, at finde Ord til at udtrykke deres Taknæmmelighed for denne Kongl. Gave, saa vanskeligt vil det blive deres Efterkommere, tilstrækkelig at skion-

ne paa, hvad de skyldte den Mand, der ved sin Nidkierhed og Kierlighed for Videnskaberne tilveiebragte dem denne Velgierning. Sal. Grev Johan Ludvig Holstein til Lethreborg. Universitetets daværende Patron, har stiftet sig hos vore Eftermænd et usorglemmeligt Minde, og hans Navn ber aldrig uddøe, saalænge Kiøbenhavns Universitet er til.

En Plan blev strax forelagt til Residensernes sparsomste Opbyggelse, og besluttet, at Begyndelsen skulde giores med de 3 i Kannikestrædet; hvorefter i Aaret 1751 Accord blev giort med Muurmester og Tommermester til 15050 Rdlr. 12000 Rdlr. af den bevilgede Summa bleve i dette Aar udbetalte af Hs. Majestæts egen Kasse og Ordre givet til Danqven, efterhaanden at udtælle de øvrige, ligesom de indkom af Frue Taarns Penge. Fem af disse Bygninger vare færdige i Aaret 1755, og den 6te fulgte snart efter.

Tilsynet ved disse nye Bygningers Opførelse havde sal. Dr. og Prof. Theologiae Holm paataget sig, som forrettede dette Erinde med saamegen Sparksomhed, at da Bygningerne vare suldførte, var et Overflud af 2846 Rdlr. 4 Mk. (See Univ. Copiebog for 1781 Pag. 526) tilbage; hvorefter Consistorium strax tog den Beslutning, at naar noget deraf var taget til Gaardenes Assurance i Brandkassen, og den Giæld som Fondet var i til Frue Kirke, betalt, skulde det øvrige sættes paa Rente, og af Renten besølgende Aars Assurance bestrides. Og naar da den hele Rente ikke behøvedes til Assurance, kunde den anvendes til Kalkelovnes Afbetaling i de 5 gamle Residenser, da Beboerne i de nye havde samme frie, uden at have betalt noget derfor. See Act. Conf. ad A. 1759. Pag. 277. No. 5.

Men denne Beslutning blev snart kastet i Glemmebogen, især hvad den sidste Punct betrefser; og

siden finder man intet meldet om disse Overskudspen-
ge, førend i Aaret 1780, da Professor Krahenstein
gjorde Ansøgning til Cancelliet om at faae en Skille-
rumsmuur opført i sin Gaard af disse Penge, hvilke
han troer, de nye Gaarde (hvoriblant hans var) hav-
de saameget mere Paastand paa, som efter hans For-
meening dette Overskud er blevet opsparet med disse Re-
sidentens Skade, da adskillige Dele i disse Bygninger
ere ved denne Sparformelighed bleve mindre solide
og durable, end de i saadanne Kongelige Bygninger
burde være. Ved denne Begyndelse blev den gamle
Strid imellem de gamle og nye Residentens Beboere
om disse Overskudspenge paa nye oprippet, og man
søgte at overgaae hinanden i Forslag om disse Penges
Anvendelse til Universitetets Bedste. Det simpel-
ste Forslag var daværende Prorectors, at Capita-
len tilligemed Renterne — hvilke man gjorde sig
Regning paa, ikke maatte være saa ubetydelige i
en Tid af 30 Aar, i hvilken Capitalen burde ha-
ve været frugtbringende — skulde deeles lige imel-
lem de 11 Residentens Beboere, og anvendes
— forstaaer sig — til Bygningernes saavel nye som
gamles Reparation. Nogen Streg i Regningen gior-
de vel Quæstors Paategning, "at disse Penge aldrig
havde været satte paa Rente, men vare bleven henlagte
til Bygningskassen, hvis Beholdning efter gammel
Bedragt aldrig blev sat paa Rente, men skulde staae
til foresaldende Bygninger og Reparationer." Man
havde endda ladet sig noie med Capitalen; men da den
Kongelige Resolution paa Professor Krahensteins igien-
tagne Ansøgning saldt, "at det med disse Penge skulde
have sit Forblivende herefter som tilforn;" saa var det
forbi med al videre Speculation. Vel fik Professor
Krahenstein i Aaret 1790 efter Kongelig Bevilling
udbetalt 600 Rdlr. til en nye Bygning i hans Gaard
for hans Instrumenter; men disse Penge bleve tagne

af Bygningskassens Fond, og vedkom ikke hint Over-
skud fra de nye Bygninger.

Jeg har forklaret, at Professorernes Residenser
for Ildbranden 1728 bleve underholdne af Universi-
tetets Bygningskasse, hvortil den norske og slynske
Studiekat tilligemed Lande Sogns Kongetiendes Ind-
komster (See Fundatsen af 31 Mark 1732. s. 99.)
til dette Brug vare henlagte. Men ved denne Chri-
stian den 6tes nye Foundation for Kiøbenhavns Univer-
sitet, blev det befalet Professorerne paa deres egen
Beføstning at vedligeholde deres Boeliger; hvorimod
de bleve frietagne fra at svare Grundkat, samt In-
quarteringskat af deres Residenser (s. 98). De Ind-
komster, de hidindtil havde oppebaaret af Bygnings-
kassen til Residenternes Vedligeholdelse, bleve nu lagte
til Professorernes Distributs. Til Forsikring om, at
Bygningerne forsvarlig holdtes vedlige, skulde enhver
Professor, naar han stattede ind i en Residens, pant-
satte sit Naadsensaar, og maae Naadsensaaret ikke
pantsettes til nogen anden, end til Consistorium s. 102.

§ Følge denne Fundations s. 100 skal Univer-
sitetets Rentemester (det er Quæstor) tilligemed 2de af
Professoribus, som Consistorium udnævner, eengang
hvert Aar syne Residenterne, hvilken Forretnings Ud-
fald de have at andrage for Consistorio. Og naar paa
nogen Residens findes nogen fiendelig Brøst, da skal
Rector med samtlige Professorer tilholde Beboerne at
lade den satte istand. Gior han det ikke, bør hans
Distribution indeholdes, indtil det skeer, og han der-
foruden erlægge til Universitetets Bibliothek 20 Rdlr.
for hvert halve Aar Residensen, efterat Syn er taget
ved Universitetets Rentemester og de 2de Professores,
staaer urepareret. Saadant skal tages af samme Pro-
fessoris Distribution, efterat Residensen deraf først er
sat i forsvartig Stand."

At denne Anordning er meget priselig, vil ingen nægte; men enhver vil tillige kionne, at den ikke længe vilde holdes, naar Professorerne selv skulde overholde den. Det her anbefalede Syn herte snart op. Imidlertid have Professorerne selv for nogle Aar siden frivillig vedtaget saadant et Syn, som hvert 3die Aar skal foretages af Inspectores Quæsturæ med tiltagne Tømmermester og Muurmester. Dette Syn er ogsaa hidindtil temmelig ordentlig blevet holdet, og burde sætte Beboernes Arvinger i Sikkerhed for, at ikke det dem tilkommende Naadsensaar blev opsluget ved det efter Beboernes Død tagne Fald paa Residenserne; som vel undertiden er fæet. Thi naar Syn tages hvert 3die Aar, og det ved næste Syn paasees, at de for 3 Aar siden bemærkede og optegnede Brøstfældigheder ere istandsatte, saa kionnes ikke, hvorledes nogen Gaard kunde saa forfalde, at en Mand's hele Naadsensaar skulde sequestreres til dens Istandsættelse. Vist nok, naar man ved de gamle Bygninger vilde forlange, at Gaarden skulde leveres Estermanden, i Følge et Conclusum Confistorii af 1723 med hele Tag, Fag og Fodstykker; saa vilde ikke allene Naadsensaaret medgaae, men endog ofte en Professors heele Eiendom. Men saadan en Aflevering vilde ved de nu saakaldte gamle Residenser, ikke allene være ubillig, men ogsaa umuelig. Ubillig, fordi ingen Beboer bør staae til Ansvar for de Feil som ere begaaede ved Bygningens første Indretning, og som blive med Aarene alt større og byrdefuldere; og umuelig, fordi disse Feil ikke kan undersøges ved Afleveringen, men opdages handelseviis, naar det ofte er for sildig at henholde sig til sin Formand for de deraf flydende Brøstfældigheder. Om Tagene i disse Høeliger giver sal. Conferenceraad Hübner i et Circulare denne Underretning: "da disse 5 gamle Residenser stode i Bygning, brugtes her overalt, efter den store Ildsvaade (1728) lybste Tagsteen, der vare 1 en halv a 2 Tomme længere, end de nu bru-

gellige; og da Residensernes Tage til største Deel vare lægtede til hine længere Steen, blev deres Indførsel pludseligen forbuden, til Fordeel for de opkommende flensborgske Teglsbrænderier. Bygningsentreprenøren, hvad enten de lybste og flensborgske Steens forskiellige Længde var ham ubekjendt, eller, som rimeligst er, han saae sig bedst holden med at spare Omlægningen, ophængte, i Følge deraf, flensborger, om jeg mindes ret, omtrent 12 en halv Tomme lange Steen paa en Lægning, indrettet til Steen paa 14 Tommers Længde, hvorved Steenene og deres Rader fik libet eller intet, og ingensteds behørigt Oversald. Feilen blev dækket ved noisagtig Spæk- og Under-Bygning, hvorved Tagene syntes gode, uden at være det, indtil Ralken, efter en søie Tid, efterhaanden løsnedes, da alting blev utat, ligesom Spekningen krasfalt. Denne lastværdige Omgang ved Tagenes første Bygning haver været, og er endnu, til stor Byrde for Gaardens Beboere. De maae ideligen reparere, til lidet eller ingen varig Nytte; og dette bliver endog omsider næsten ugjærligt, da Steenene selv derved afstødes og beskadiges, og nye Steen, der ere ligesaa korte som de gamle, om de endog overalt bekostedes, intet kan hjælpe. Imidlertid angriber den idelige Fugtighed Lægter og Sparrer med videre; hvilket først tilfulde bliver synligt, naar Taget reent nedtages til Ombygning." Denne Hübners Beretning om de gamle Residensers flette Taglægning, bestyrker Hr. Biskop Janson i sin Paategning paa samme Circulare af egen Erfaring, da han lod Taget paa sin Hovedbygning omlægge. — Hvad Fodstykkerne angaaer, da er det vel ikke bedre fat med dem, end med Tømmerværket i Tagene; hvortil kommer, at det ved Afleveringen ofte ikke er mueligt at see dem efter, da Kielderne gemeenlig ere bortleiede, og opfyldte med Fustager af Wiin eller andre Vare, som ikke saa strax kan bortføres. Det er derfor ogsaa med god Grund, at Constitutionen om Residenserne

anbefaler Moderation ved det Syn, som efter bød Mand tages over hans Residens.

Men det allerværste herved er, at efter disse Omstændigheder maae de gamle Residenser nødvendigen, uden de nærværende Beboeres Brøde, alt mere og mere forfalde; og dersom de nye Residenser ikke ere arligere og trofasterebygte (som man vil forsikre, er Tilfældet); saa vil det ikke gaae vore Residenser bedre, end vore Formænds for Ildbranden 1728; man vil blive nødt til at sælge dem af Mangel paa Midler til at holde dem vedlige. Thi af Kongens Kasse — Christian den 6tes og Friderich den 5tes, samt Patronernes Grev Holsteins og Grev Thottes, Tider ere forbi. — Det eeneste Middell, Universitetet har tilovers til, om ikke at afværge, dog at opholde og forsinke denne Ulykke, er, om det i Mæret 1781 forsøgte, men afviste Forslag paa nye foretoges, og Hs. Majestæt tillod, at Overskudskapitalen fra de nye Bygninger, tilligemed dens Renter fra den Tid denne Capital blev gjort frugtbringende, som er uidentvivel fra sidstnævnte Aar, bleve anvendte til en almindelig Reparation af alle Universitetets Residenser, ligesom enhver behøvede det, under tilbørlig Opsyn. Men da det er at befrygte, at Bygningskassen, hvis slette Tilstand skal behøve Hielp af hiint Overskudsfonds Renter, vilde lide ved dette Arrangement, saa er vel ikke at tænke derpaa, førend man kan udfinde Midler til at formindste Bygningskassens Udgifter. Mærkeligt er det ellers, hvorledes denne Kasses Udgifter ere vorne siden 1781, i hvilket Aar dens Beholdning, efter daværende Quæstors Forsikring, var steget til noget Anseeligt, saa at den største Deel deraf ved Leilighed kunde sættes paa Reute.

Jeg har været noget udførlig i at forklare Beskaffenheden med Professorernes Residenser og de dermed følgende Byrder, fordi jeg har mærket, at mange i Publicum ansee denne Herlighed langt større end den

er, og troe at Professorgaardene underholdes af Universitetet, ligesom Præsternes Residenser af Kirkerne. Jeg veed ogsaa, at mange ansee disse Residenser tilhøbe med misundelige Øine, og spørge: hvorfor Professorer og Præster mere skal forsynes med Residenser, end andre Embedsmænd, især de som arbeide i Collegierne, og ofte nogle Gange hver Dag maae gaae ud til deres Forretninger, i hvad Veierligt det end er, og hvor langt de end boe deraf? Jeg svarer: det er ikke for disse Embedsmænds egen Skyld, men for den Deel af Publicums Skyld, som har med dem at gjøre, eller som de have med at gjøre, at man har tillagt dem frie Boliger. For en Professor selv kunde det være ligegyldigt, om han boede paa Christianshavn eller i Rannistræde, naar han kun var aflagt med saadan Løn, at han kunde leie eller kobe sig en anstændig Boepæl: han kunde maafee endog finde større Bequemmeligheder for sig paa det første end paa det sidste Sted. Men for en Lærers Tilhørere kan det ikke være det samme, ikke det samme for hans Forretninger. Jeg vil ikkun nævne een Omstændighed. Hos andre Embedsmænd kommer det ikke saa noie an paa, om de ere tilstæde ved deres Forretninger med Klokketøttet. De afløse ikke andre, og afløses ikke. Men Læsetimerne ere for Professorerne saaledes inddeelte og afmaalte, at enhver maae holde op med Klokketøttet, før ikke at berøve sin Eftermand noget af hans Time. Skulde en Tilhører søge sin Lærer for langt borte, maatte den halve Time gaae bort for Læveren, med at vente efter sine Tilhørere, og igien at give dem den tilbørlige Tid for at komme i den følgende Læretime, der maafee holdtes i den anden Ende af Staden. — Om Præsterne vil jeg ikke engang tale. Det er i mine Tanter et betænkeligt Skridt, at betage dem deres Boliger, naar de eengang ere der, eller Penge til at bygge dem op for. Hvad derved vindes for een offentlig Kasse, det tabes for mange private; og den Maximes politiske Rigtighed

kan jeg ikke indsee, at naar kun den offentlige Kasse beriges, kan det vare ligemeget med Privatsolks. Jeg vil ikke tale om de mange kirkelige Forretninger, som udfodre Præstens Nærhed ved Kirken, naar ikke Nødvigheden skal opholde sig efter ham, og spille Tiden kaade for ham og dem. Jeg seer forud, at dersom den Plan, at afskaffe Præsternes Residenser, vil vinde Bisald overalt, vil den med Tiden give Anledning til at afskaffe eller indskrænke adskillige Kirkeskikke. Dog maaskee dette bliver en nye Binding, som man ved denne Plan ikke har tænkt paa.

Men jeg kommer tilbage til Professorernes Residenser. De gamle have, foruden den stette Bygningsmaade og deres Elde, endnu den Byrde, som de nye ere befriede for, at deres Beboere maae betale deres Formand Gaardens Inventarium, som bestaaer i Kaffelovne, Detrække og saadanne økonomiske Indretninger, som den eene Beboer har godtgjort den anden. Dette kan undertiden beløbe sig til noget Detydeligt, som man ikke altid kan være vis paa at faae igjen, især naar man træffer paa en interesseret, undersundig eller stridig Formand, eller selv ikke noie nok er underrettet om Skik og Brug.

Da den ene af de nye Residenser, som beboedes af sal. Professor Krakenstein, afbrændte i sidste Jdebrand, og endnu ikke er opbyggt, saa ere for nærværende Tid ikkun 10 Professorboliger. De Professorer som have Ret til at optere disse, ere: Tre Theologer, to Jurister, to Medici og sex Philosopher, tilsammen 13. De tre Professorer som maae mangle Residens, faae i dens Sted Huusleie, som er Renten af nogle solgte Professorgaarde, og beløber sig for den ældste

Expectant til omtrent 180 Rdlr., for de to yngre til hver omtrent 120 Rdlr.

Imidlertid Universitetets Constitutioner, som Professorerne frivillig Tid efter anden have indgaaet med hinanden til god Ordens Vedligeholdelse og for at forebygge Stridigheder, og som underskrives af enhver, naar han træder ind i Consistorium, er ogsaa een som angaaer Residenserne, vedtaget den 7de Juni 1679. Af denne vil jeg, før at intet skal savnes i denne Materie, anføre de Artikler som endnu gielde; thi nogle ere ved Kongel. Anordninger eller nyere Fundatser forandrede eller vel tildeels ophævede:

Art. 1.

Naar nogen Residens ledig vorder, da skal den opteres af Professoribus, uden Forskiel hvad Profession de have, secundum senium academicum, som er at regne fra den Tid, som Professor efter sin Vocation virkelig træder til stipendium academicum efter sin Formands Vortgang, endog *) annus gratiæ og refusionis skal gaae forud.

Art. 2.

En Professor som har Ret til at optere Residens, maae ikke betiene sig af denne Ret, naar han extra Academiam befindes at have en anden frie Residens **).

Art. 3.

Naar en Professor den opterede Residens, for Aarsagers Skyld, ikke vil eller kan selv beboe, og den selv enten gandske forlader, eller ganske vil bortleie, og ei vil holde sig efter disse Constitutioner, da skal Rector med de 2de Ædilibus have Magt til, dog ei uden sam-

*) Endog heber vel paa dette Sted end skilne.

Udg.

**) Heraf synes at maatte følge, at saadan en Professor heller ikke kan modtage Residenspenge, som ere i Stedet for frie Bolig.

Udg.

me Professoris Billie og Videnskab, at bortleie Residensen til den Meestbydende, og som man kan være forsikret med, baade om Huusleien, og at Residensen ei skal komme til Skade. Dog dersom nogen af de andre Professoribus vil give ligesaa meget til Leie, som den Meestbydende, skal Residensen hannem fremfor andre forundes.

Art. 4.

De 2de Ediles skalde aarligen ved Vaasketider, eller naar nogen indflotter, besee alle Universitetets Residenser, eftersee deres Inventarium, og lade, med Moderation, optegne hvad Vrost og Mangel paa dem findes, og give Professori possessori en Gienpart deraf under deres Hander, med Advarsel, at han Vrostfældigheden strax lader forfærdige. Og hvis han det ikke giere vil, da skal Rector af Universitetets Penge forstrække hvis nødvendige Reparation udkraver, og tage Betaling, med Rente derfor skadesløs, af samme Professoris Indkomster *)

Art. 5.

Naar ingen Professor, som i 3 eller flere Aar haver besiddet en Residens, og ladet den forfalde, fornemmelig paa Tage og Fodstykker, Lofte, Trapper og Vinduer, (hvilket dog herefter ikke see kan, dersom denne næstforegaaende Artikel bliver vel iagttaget) opstere en anden Residens, som kunne ledig vorde, med mindre han vil give Forslag til Successorem til nødvendig Reparation.

Art. 6.

Ruderne i Vinduerne skalde Professores selv vedligeholde; dog hvis Vinduer skalde lægges i nyt Vlye, da bør det Professori at gotgjøres. Et heller kan

*) Hvad Forandring denne Art. i senere Tider har faaet, er ovenfor forklaret.

Professor søge Betaling for Nøgler, og andet, som per incuriam kunde være forkommet eller fordervet.

Art. 7.

Ingen Malning gotgjøres uden hvidt og graat, og hvis Oliefarve paa udvortes Vindueskarne og Buer og Tømmer, til Styrke imod Regn, behøves. Og om nyt gjøres indvortes paa Vindueskarne, Lofte og deslige Fornødenhed, efter Professorum Betænkenda.

Art. 8.

Hvis nogen Professor efter sine egne Tanker, uden Edilium Samtykke, lader forandre paa sin Residens, det bør hannem ikke allene ikke at gotgjøres, mens han eller hans Arvinger bør at lade det sætte i forrige Stand, dersom Successor er det begierendes. Dractier, Skillerum af Breder, eller andet saadant, som ikke bliver gotgjort af Universitetet, det betaler Successor, om han det i Residensen vil beholde.

Art. 10.

Professorer som henkalbes til andre Embeder, og Professorum Enker og deres Børn, nyder Residensen et helt Aar efter Mandens Død; dog at de ikke skalde aflatte uden til sædvanlige Færedage, Michaelis og Paaske. Men efterlader Professor sig hverken Enke eller Børn, da nyder andre haredes ikkun et halvt Aar Residensen. Og hvis kunde hendes, at den Af dødes Doefab ikke for Aarsagers Skyld kunde til den Tid blive udført, da det i Residensen at indfattes i et Kammer eller to, indtil Dag og Samling ere omme efter den Af døde.

Art. 11.

Naar nogen Residens fratrædes, da bør den leveres reenlig med Skorstene, Priveter og andet, saa og med hele Ruder, og Inventario paa Nøgler, Laase, Kraager, Stænger, Plankeværk, Dørre og alt det som Decedens haver annammet til Inventarium.

VII.

Over Literaturens og Konsternes nærværende Tilstand i Sverrig *).

Første Brev, Stockholm d. 1 Marti 1797.

Jeg seer med en sand Fornoielse, min Hr. Tilskuer, hvor vigtigt det er Dem at kiende Literaturens og Konsternes Tilstand i vort Land. Jeg paatager mig overmaade gjerne at forsyne Dem med et Skilderie deraf; i det mindste skal jeg forsøge det: jeg skal ikke belæsse det med Detailler, men gjøre det saa ordentligt og sandt, at det skal være, som jeg haaber, lige underrettende og tilfredsstillende for de Fremmede, der ønske at see, hvor vidt vi have bragt Videnskabernes og Konsternes Kultur.

For at give det Forsøg jeg tilbyder Dem, mere Lydelighed, vil jeg deele det i tre Dele. I den første vil jeg kaste et Blik paa det lærde Sverrig; i det andet vil jeg gjøre de literariske Instituter bekendte; og i det tredje tale om de berømteste Lærde, Literatører og Kunstner. Forresten naar jeg foretager mig at

forestille Literaturens og Konsternes nærværende Tilstand i Sverrig, saa forstaaer jeg derved Gustav den tredies og Gustav den fjerdes Regiering.

Fra den høieste Alderdom indtil vore Dage, har Sverrig frembragt Lærde. Paa en Tid, da den største Deel af Europa laae endnu nedsynket i Uvidenheds og selv Barbariets Mørke, havde Norden, og Sverrig i særdeleshed sine Digtere, bekendte under Navn af Skalder. Disse Digtere vedligeholdte Erindringen af de interessanteste Tildragelser i deres historiske Digte, ligesom i deres Historier, kaldte Sagur, autentiske Mindesmærker, som baade bevidne deres Forfatters Genie og vore Forsædres Bedrifter. Middelalderens latinske Kroniker, og Lovbøgerne fra samme Aarhundrede i Landets Sprog, bære Vidne om de Svenskes Lærdom og Visdom i denne Tid. Blandt andre Mærker af denne Periode have vi et, hvis Titel er: Kongernes og Regenternes Speil. Det er en sand Skat af Visdom og Statskundskab. Det er blevet oversat paa Latin og bekendtgjort ved Johannes Schefferus i Stockholm 1669 in Fol. **).

*) Oversat af nogle Breve fra Stockholm, som ere indtrykkede i Le Spectateur du Nord, et fransk Maanedsskrift, som fra dette Aars Begyndelse udkommer i Hamborg. Den afdøde Statsminister Grev Bernstorff gjorde mig først bekendt med dette periodiske Skrift, hvilket han roste for Udgiverens rigtige politiske Udsigt over Europa og Betragtninger over de europæiske Staters Forhold til hinanden. Udg.

**) Da man har den Fortieneste, at have ladet dette herlige Skrift først komme for Lyset i Originalsproget, efterat det i 600 Aar havde henlagt i Bibliothekernes Mørke. Næsten paa een Tid faldt tre af vore Lærde paa at bekendtgjøre det, nemlig Geheimarchivarius Schønning, den Gang Rector i Trondhiem; Hr. Hans Jansen, siden Biskop i Jylland, den Gang opholdende sig ved Kiøbenhavn's Universitet, og Rector Einarsen i Holum paa Jylland. Siden bleve de to første Mand enige om at understøtte den sidste, der havde bragt sit Arbejde videst, med deres Samlinger og Bidrag; hvortil frøiede sig ogsaa sal. Conferenceraad Erichsen, den Gang Prof. i Sorøe, som ikke allene forsynede Værket med en nye dansk Oversættelse, da den af Hr. Einarsen forfærdigede ikke syntes ham at opfylde alle saadan en Oversættelses Hensigter, men ogsaa besørge deets Trykning under sine Pine, og ledsage de Udgaven med en oplysende Forberedelse. Men endda skulde Værket være bleven henliggende og disse Mandes Mæie været

Gustav Vasa gav Staten og Kirken en nye Skikkelse; og den Tænkesfrihed som var Resultatet deraf, skulde vist have befordret Oplysningens Fremgang, dersom de religiøse Stridigheder ikke havde opsluget næsten et heelt Aarhundrede. Det var Gustav Adolph som gav Nationalaandaen fuldt Løb, og satte den i Stand til at udvikle sig, og øve sig i nyttige og behagelige Materier. Denne Monarks Plan blev bragt til Fuldkommenhed ved hans Datter, en virkelig lærd Princesse, og lærdere end det behøvedes for en Regentinde, der ikke bør søge uden sit Folkes Beste. Dronning Christine kaldte til sit Hof Lærde af første Rang, blandt andre Descartes, som døde i Stockholm. Hun opmuntrede og belønnede dem af sine Undersaatter, som udmærkede sig i Videnskaber og Lærdom, blandt andre det største Genie, som Everrig havde frembragt indtil hendes Tid, *Stiernhielm* *) , Lærd og Digter, en sand Polihistor.

Litteraturen gjorde ikke stor Fremgang i de tre Carlers, den tiende, ellefte og tolvtes Erigeriske Tider. Alligevel tog Carl den ellefte i sin besynderlige Besyttelse Nordens Oldsager og Fædrenelandets Historie, hvilke bleve vore Lærdes Yndlings-Studium.

Under Frederich den første tillod en lang Fred den svenske Aand at vende sig hen mod adskillige andre Dele af de menneskelige Kundskaber. Den herskende Smag var for Naturhistorien, Mineralogien og Stats-Husholdningen.

Men det var forbeholdet Adolph Frederich, eller rettere hans kongelige Hustru Dronning Lovise Ulrica, en af de mest oplyste Princesser, som har haft Scepteret i Haand, at beskytte, opmuntre, og samle omkring Tronen Lærde og Kunstnere af alle Slags; og aldrig har Everrig frembragt saa mange af første Rang, som under denne Dronning. Da den største Deel af disse levede endnu under Gustav 3die, og da der under hans Regiering kom til dem nogle dramatiske Digtere og mange Kunstnere, saa vil jeg foreene dem under samme Synspunkt, og deraf gjøre ikkun en eneste Epoke, som jeg vil kalde vor Konges gyldne Alder.

Gustav 3die arvede af Dronning Lovise Ulrica, sin Moder, denne Smag og denne i Sandhed kongelige Gavnildhed, som havde givet det svenske Genie Liv, Styrke og Udvidelse. Denne Konge, med Sandhed æret ved sin Statskonst og sine Vaaben, er lige berømt af sin Kiærlighed for Kunst og Videnskaber som han beskyttede med Varme; af sin Omsorg for at vedligeholde og ynde alle Indretninger skikkede til at udbrede deres Dykkelse; og af det Talent han havde til selv at componere i adskillige Slags, da han forresten uden Modsigelse var den veltalende Regent paa sin Tid. Maaſke jeg tillader mig at udtæse hans Character, og jeg skal da kunne med nogle Træk udmærke hans ypperligste Egenheder.

---

spilbt, dersom ikke Oberstmanden paa Isöland Hr. Søren Pens havde adelmødigen paataget sig at besørge alle Omkostninger med Trykningen og Kobberet paa Skriftprøverne. Ved alle disse Mænds foreneede Bestæbelser kom da Kongespeilet for Lyset i Originalsproget saavel som i tvende Oversættelser, en latinſk og en dansk i Aaret 1768. See Krit. Jour. for 1768 No. 16 og 17. Udgiv.

*) Om denne lærde Mand og hans Skrifter finder man udførlig Efterretning i G. Gezeli Biographiske Lexicon, hvor ogsaa adskilligt om de andre her nævnte svenske Lærde forekommer; men endnu mere bestyrkes denne Brevskrivers Beretninger af Voyage de deux Français dans le Nord de L'Europe, Tome Second, hvilken er fuldstændigst i Henseende til Everrigs Litteratur, Udg.

Men da jeg taler om Gustav 3dies gylbne Aarhundrede, bør jeg ikke forglemme, at Sverrig har haft mange fornemme Venner af Litteratur, Videnskaber og Konster, som paa en særdeles Maade have understøttet deres Fremgang. Jeg vil her ikkun nævne to af de mest berømte, Grev Carl Gustav Tessin og Grev Hoppken, begge Rigsraader og Ministre, af hvilke den første foreenede næsten alle Talenter i sin Person.

De for nærværende Tid mest dyrkede Videnskaber i Sverrig — ikke at tale om Theologie og Lovkyndighed, hvilke da de forandres ligesom Regjeringerne, aldrig udgiøre almindelige Videnskaber — ere Rigets og dets forskjellige Provinsers Historie under alle geographiske, politiske og oeconomiske Forhold; Naturhistorien, og i Særdeleshed Mineralogien og Botaniken; Chymie, Astronomie, Landhuusholdning og Chirurgi. De skønne Videnskabers Mark har skaffet os to episke Digte, Hyrdebidte, Satirer, selv anacreontiske Stykker, saavel som Opera'r og Dramer. Hvad Konsterne angaaer, saa har Bygningskonsten, Billedhuggerkonsten, Portrait- og Landskabs-Maleriet, Kobberstikker- og Medailleur-Konsten, paa nogle Aar gjort stor Fremgang. Her indskrænker jeg mig blot til en almindelig Oversigt.

De literariske Stiftelser for nærværende Tid i Sverrig bestaae i Universiteter, Academier og Selskaber; i Bibliotheker og Kabinetter, dels af Naturhistorien, dels af Medailler og Oldsager, og i andre nyttige Indretninger.

Det første og ældste Universitet er det i Upsal, stiftet 1476 efter Mønsteret af det i Bononien. I de Tider, hvorom jeg ovenfor har talt, var det i Ansæelse ved en Celsius, en Jhre, en Klingens, en Stierne *), en Linnæ, en Rosen, en Bergmann, en Aurivillius, en Gloderus og flere. I vore Dage er det endnu i Ere ved Navnene af Melanderhelm, Thunberg, Tingstadius, Boethius og flere. Bibliotheket ved dette Universitet holdes for det rigeste i vor Land. Der findes over 2000 Manuskripter, blandt hvilke man udmærker den berømte Oversættelse af Evangelierne i det moesogotiske Sprog ved Biskop Alphilas. Dette Bibliothek er under en meget duelig Historiographs Bestyrelse, som er Professor Aurivillius den yngre. I de sidste 12 Aar, er det blevet forøget med meer end 300 Manuskripter og henimod 12000 Bind. Universitetet har en botanisk Hauge, som er en af de smukkeste og best underholdte i Europa; den stod tilforn under Linnæ; nu omstunder er den under Thunberg, som har skænket til Universitetet sit Naturhistorie-Kabinet. Det chymiske Laboratorium er ogsaa i meget god Stand, og har i lang Tid, saavel som den botaniske Hauge, været besøgt af Fremmede, som kom for at studere ved Universitetet under Linnæ, Valerier, Bergmann o. s. Universitetet har til Vice-Cankler Erke-Biskoppen af Sverrig, som har sit Sæde i Upsal. Denne Pralat, Hr. von Troil, er en stor Ven af Litteratur. Hans beskæftiger sig meget med Sverrigs Historie, saavel

*) Man seer let, at her er begaet en Forseelse, og af den berømte Professor Klingenskierna i Upsal, gjort to Personer; i hvorvel Sverrig ogsaa har haft sin Klingen eller Klingius, som i den svenske Krig i forige Aarhundrede var, som Generalsuperintendent ved den svenske Armee, Vicebiskop i 3 Aar i Siælland, og udsævede alle de Jura, som dette Embede medførte. De Danske kaldte ham Anti-Episcopus. Hans Familie blev adlet, og kaldet Klingenskierna. See Gezelii Biographiske Lexicon over lærde svenske Mænd.

som fire andre Biskopper, de Herrer *Celsius*, *Lindblom*, *Vallqvist* og *Vallenstråale*. De have allerede bekiendtgjort adskillige Arbejder.

De skal usortøvet saae Fortsættelse af dette Forsøg, jeg har den Ære at være og s. v.

Andet Brev. Stockholm d. 1 April 1797.

I mit første Brev har jeg itkun sagt Dem et Ord om Sverrigs literariske Stiftelser; jeg har itkun talt med Dem om Universitetet i Upsal. I Dag vil jeg vedblive at give Dem de udfærlige Efterretninger om disse Anstalter, som De kunde ønske at meddeele Deres Lesere.

Det andet Universitet i Sverrig er det som Dronning *Christine* stiftede Aar 1640 i *Abo*, Hovedstaden i *Finland*. Naturhistorien og *Chymien* læres der af meget lærde Mænd, saasom en *Menander*, *Gudocin*, *Gadd* og *Kalm*. Dette Universitet har ogsaa store Lærere i *Antiquiteterne* og *Historien*, de Herrer *Calonius*, *Bilmark* og *Tengström*. Bibliotheket beriges hver Dag ved Professor *Porthans* Omsorg. Den ordentlige Bibliothekarius er Hr. *Franzen*, som man kan ansee som en af vore bedste Historikere, der med meget udbredte Kundskaber foreener Talent til *Poesien*, og ikke har kunnet andet end vinde i alle disse Forhold ved den literariske Reise, han før kort Tid siden har foretaget sig i fremmede Lande.

Det af *Carl* den ellefte Aar 1668 i *Lund*, Hovedstaden i *Skaane*, stiftede Universitet, er blevet berøvet een af sine største Prydelser, ved at miste Hr. *Lagerbring*, hvis *Noiagtighed*, *Upartiskhed* og ypperlige *Kritik* sætte ham i Spidsen af vore *Historiefrivere*, og hvis Arbejder stedse skal beholde et stort Fortrin. *Naturhistorien* har været omhyggelig dyrket i *Lund* ved de Hrr. *Lidbeck* og *Rezius*. De Hrr. *Norberg* og *Fremling* undervise med Held, den ene i de østerlandske Sprog, den anden i *Philosophien*,

og samme Universitet har i Hr. *Lundblad* en ypperlig latinisk Digter. *Vice-Canzleren* Hr. *Ole Celsius*, Biskop i *Lund*, er en Lærd af første Rang, en noiagtig og ziirlig *Historie*skriver. Den botaniske Have og *Mineral-Cabinetet* hos Hr. *Rezius* fortjene Rejsendes *Opmærksomhed*.

Det fjerde Universitet i det svenske Monarkie er *Greipswalds*, stiftet i det 15 Aarhundrede af *Wratrislas* 9de, Hertug af *Pommern*. Men som det hører mere til *Tydskland*, end til *Sverrig*, indskrænker jeg mig allene til at nævne det.

Iblant *Academierne* bør man uden nogen Tvivl give den første Plads til *Videnskabernes Akademie* i *Stockholm*, stiftet 1739 ved nogle oplyste Patrioter, hvoriblant det er nok at nævne *Rigstaadet* *Grev Goepfen*, tilligemed de Herrer *Linneus* og *Alströmer*. Det har fra sin Stiftelse af stedse været og blomstret. Det har bekiendtgjort meer end 100 Bind af *Memoirer*, *Afhandlinger*, *Leetaler*, alt i det svenske Sprog. Denne Samling har udbredet saadant Lys, og gjort *Nationen* saa store Tjenester, at *Akademiet* derved har indlagt sig udsødelig Ære. Det har vedligeholdt sig og reist sig i *Veiret* ved sin egen *Styrke*; først efter at være kommen til *Heiden* af sin *Anseelse*, er det at *Regieringen* har taget det i sin *Protection*, og tilskaaet det store *Fordeele*, blant andre et udelukkende *Privilegium* paa at udgive *Almanaker* i h. l. *Riget*, hvoraf *Indtagten* er meget betydelig. De *Videnskaber* hvormed *Akademiet* har meest at giøre, ere *Naturhistorien*, *Physiken*, *Anatomien*, *Chymien*, *Astronomien* og fl. Det har et meget smukt *Bibliothek*, et rigt *naturhistorisk Cabinet*, et velforsynet *Observatorium*, en *botanisk Have*, som er skænket dertil af Hr. *Bergius*, og hvorover Hr. *Schwartz* har Opsynet. Det *naturhistoriske Cabinet* er under Hr. *Sparrmans* Opsigt, som er berømt af sine *Reiser* i *Sydhavet* og til *Senegal*. *Akademiet* har en *Præsi-*

dent og to Secretærer. Præsidenten fornyses hver 3die Maaned. De to Secretærer ere bestandige, og det er den første (Hr. Melanderhielm) som styrer Akademiet, som har Bibliotheket under sin Varetagt, som corresponderer med Fremmede, og bekendtgjør dets Acter. Han boer i Akademiets Gaard, en stor og smuk Bygning midt i Byen; man seer i den store Forsamlingsaal den første Stifters, Rigstraadet Grev Hoepfens Buste. Den anden Secretær Hr. Wikander er Akademiets Astronom; han boer paa Observatorium paa Stadens nordre Side, og har at gjøre med Almanakernes Bekendtgjørelse. Dette Akademi har siden sin Stiftelse gjort store Tab ved De Herrer Tilas, de Geer, Wergentin, Bæck, Bergius, Scheele og flere som ere døde. Men det har den Lykke endnu at eie Hr. Acrel, en stor Læge, Præsidenten Hr. Rosenadler som har skænket det alle svenske Bøger af sit Bibliothek, Admiral Chapman, Baron Alfströmmer; De Herrer Engeström, Hermelin, Geier og Hielm, meget duedige Mineraloger, Hr. Carlsson, Paykull, Oedmann og fl. Akademiet regner iblant sine Medlemmer mange berømte Fremmede, i Frankrig De Herrer Lalande, L'epilly, Monnet, Keralio, Sage, Morveau, de Boufflers og fl.; i Spanien Hr. Mutis, i Italien De Herrer Spallanzani, Verri, Morozzo, Fontana og fl.; i Tydskland De Herrer Kästner, Kölpin, Richter, Forster, Möller, Achard, Jaquin, Schreiber, Weigel og fl.; i Rusland, De Herrer Aepinus, Euler, Rumowski, Pallas, Kurakin, Kasumowski, Galigin og fl.; i Engelland De Herrer Banks, Pennant, Kirvan og Smith, i Danmark De Herrer Liebuhr, Suhm og Wahl; i Amerika Hr. Priestley. Akademiets Acter ere oversatte i Benedig paa Latin under Titel: *Analecta transalpina*; i Göttingen paa Tydsk ved Hr. Kästner; i Paris paa Fransk ved Hr. de Keralio.

Foruden dette Akademi ere der endnu i Stofholm:

Akademiet for de skønne Videnskaber, Historien og Antiquiteterne.

Det svenske Akademi.

Maler- og Billedhugger-Akademi.

Det kongelige musikalske Akademi.

Det første stiftet 1753 ved Dronning Lovise Ulrike, blev dengang ifkun kaldet det kongelige skønne Videnskabers Akademi; men i Aaret 1786 gav den afdøde Konge Planen, hvorpaa det var grundet, mere Udvidelse, og det tog derefter det Navn som det nu bærer. Det har paa nogle Aarstrid tabt Mænd af stor Fortieneste, saasom De Herrer Dahlen, Lagerbring, Ihre, Potberg og Berch. Dets nuværende Sekretær er Hr. Tihleman, Kongens Antiquarius. Dette Akademi har udgivet adskillige Bind af Memoirer i det svenske Sprog. Det eier en smuk Samling af Medailler. Ibland sine fremmede Medlemmer regner det Hertugen af Tivernois i Paris, Hr. Suhm i Kiøbenhavn, Hr. Pallas i Petersborg og flere.

Det svenske Akademi er en ganske nye Stiftelse af den sidste Konge i Aaret 1786. Dets særdeles Bestemmelse, er at dyrke, rensse og berige det svenske Sprog. Det udgiver Lovtaler over Kongerne, de fornemme Adelsmand, og Privatsolk som have skaffet sig en stor Celebritet. Det har udgivet adskillige Bind af Lovtaler og andre Afhandlinger. Den afdøde Konge forsømte intet for at gjøre det blomstrønde; han samlede deri de største Hoveder af sine Stater, og tilfod det alle slags Gunstbevisninger. Siden 1792 har det et udelukkende Privilegium paa den svenske Gazette. Dets Sekretær er Hr. von Rosenstein, tilforn Lærer hos den nu regierende Konge.

Maler- og Billedhugger-Akademi blev stiftet Aar 1735 ved Rigstraadet Grev Tesin. Det

blev særdeles beskyttet af den afdøde Konge, som Aar 1773 udvidede dets Plan og gjorde den fuldkommere ved et nyt Reglement. Dette Akademie giver hvert Aar en Exposition af sine Arbejder, og uddeeler Priser imellem sine Elever. Det har til Præsident Hr. von Fredenheim, Intendant over de Kongelige Bygninger, og til Director Hr. Pasch, Inspector over det Kongelige Gallerie. Det regner iblant sine Medlemmer Hr. Sergetz, en af de største Villedhuggere i Europa. Han har nyelig tilendebragt Kong Gustav 3dies Statue, som Staden Stockholm lader opreise paa sin Bekostning, til Erindring om det Sæslag, som denne Fyrste i Person vandt i Svenskund. De øvrige meest udmærkede Lemmer af dette Akademie, ere Hr. Tempelman dets Sekretar og Kongelig Bygmester, Hr. Masreliev, Kongelig Maler, Hr. Despres, Ornamentmaler, Hr. Elie Martin, Landskabsmaler, og Hr. Jan Friderich Martin, Kobbersikker. Disse to Brødre have udgivet en Samling af Prospector af Stockholm, som pryder alle Elskeres Kabinetter. Iblant de Medlemmer som Akademiet nyelig har mistet, udmærker man Hr. Gilberg, som man for en stor Deel skylder de Medailler, der skal oplyse Gustav den 3dies Historie.

Det Kongelig musikalske Akademie blev stiftet af den afdøde Konge Aar 1772. Operaen er forbundet med denne Stiftelse, og de have været begge meget beskyttede af deres Kongelige Stifter. Man har seet Mesterstykker deraf, saavel i Henseende til Orde, som til Musiken og Executionen. Gustav Wasa for Exempel er bleven executeret med en Fuldkommenhed og Pragt uden Lige. Musiken i de fleste Stykker er componeret af Hr. Utini, en Italiener, og De Herre Vogler og Kraus, Tydske.

Det patriotiske Selskab begyndte at samle sig 1767, og bestaaer for nærværende Tid af et stort Antal Medlemmer. Det beskæftiger sig fornømmelig med

alt det som har Henshold til den oeconomicke Videnskab, anvendt paa Riget, og bekjendtgjør aarlig Arbejder som ere dertil henhsrende. Dets første Sekretar er Hr. Modeer, der kan anses som dets Stifter. Dette Selskab er overmaade nyttigt for Nationen.

Dette er uden tvivl nok om Stockholms Akademie. Jeg giemmer til et andet Brev Fortsættelsen om Videnskabernes og Konsternes nærværende Tilstand i vort Land. Jeg forbliver og s. v.

Tredie Brev. Stockholm d. 15 April 1797.

I mit sidste Brev har jeg langt fra ikke udtømmet alt det Interessante, som fortjener at kiendes om Sverrigs literariske Indretninger. Jeg har endnu tilbage at tale om nogle Akademier, om adskillige Opdragelsesinstituter, om vor store Bibliothek, om Museum og a. m.

Iblant de lærde Selskaber uden for Stockholm — om de stockholmske har jeg allerede underrettet Dem — her man udmærke dem i Upsal, i Gothenborg og i Lund. Det første, bekjendt under Navn af Videnskabers Selskab, blev stiftet Aar 1720 ved Erkebiskoppen Rich Benzelius, en af de mest udmærkede Lærde som Sverrig har havt. Det beskæftiger sig med Landets Historie, med Naturhistorien og andre Videnskaber, og har bekjendtgjort adskillige Bind af dets Acta paa Latin. Sekretaren deri er for nærværende Tid Professor Prosperin. Det regner iblant sine fremmede Medlemmer Pennant i London, Vissoison i Paris, Jacquini i Wien, Fontana i Florens, Sandifort i Leyden o. s.

Videnskabernes og Konsternes Selskab, stiftet i Gothenborg 1773, og det physiographiske Selskab stiftet i Lund 1776, ere begge uendelig nyttige og til Ære for Landet; de have bekjendtgjort Memoirer i det svenske Sprog.

Foruden Univerfiteterne, fom jeg har meldet Dem i mit sidste Brev, har Sverrig 12 Gymnaster, et omtrent i hver Bisperesidens; og alle Riidskæder i Almindelighed have offentlige Skoler. Nogle Gymnaster have Bibliotheker, og det i Lindkøbning fortæner at udmærkes, i Særdeleshed for de mange Haandkrifter henherende til Sverrigs Historie.

Krigsakademiet indrettet paa det Kongelige Slot i Carlberg, er stiftet af Hertug-Regenten Aar 1792. De unge Mennesker som der faae Plads, opdrages af ypperlige Lærere og undervises af meget gode Professorer i alle de Konster og Videnskaber, hvis Kundskab er nyttig for Krigstjenesten saavel til Vands som til Lands.

Vi have i mere end 20 Aar havt en Kongelig Commission for den offentlige Opdragelse, nedsat Aar 1770, som havde en almindelig og umiddelbar Opsigt over alt det som angaaer Opdragelsen i Almindelighed, over Univerfiteterne, Gymnasterne, Skolerne og s. v., saavel som over alle de Skrifter, der ere bestemte til Ungdommens Opdragelse. Denne Commission lod den afdøde Konge gaae ind Aar 1791; men man smigrer sig med, at den vil blive indrettet paa nye af den nu regierende Konge.

Stockholm har endnu, foruden et chirurgisk Selskab, et Kongeligt Collegium Medicum, som har et Bibliothek, et anatomisk Theater og en Fødselsstiftelse. Lemmerne af dette Collegium holde offentlige Forelesninger i Anatomie, Botanik og Pharmacie.

Jeg kommer omsider til det smukkeste lærde Etablissement i Sverrig, Kongens Bibliothek eller rettere Statsbibliotheket. Det blev gjort til et offentligt Bibliothek i Gustav Adolfs Regjeringstid, blev plyndret ved Dronning Christines Vortreise, og brændte op med Slottet Aar 1797*). Det er blevet meget

beriget under Gustav den 3dies Regjering, og efter denne Monarks Død forøget med hans hele private Bibliothek, som indeholdt 40000 Bind af udvalgte Bøger, der udgjøre en kostbar Samling af historiske, politiske og literariske Værker. Dette Bibliothek er meget rigt paa Haandkrifter. Det eler alle de Sæga'r, Kroniker og Diplomer som ere ældre end Gustav Wasas Regjering, saavel som adskillige smukke Haandkrifter af de gamle Aforer, og nogle af Middelsalderen. Iblant de sidste er den mærkværdigste et stort *Evangeliarium* i Folio, med forgyldte Begyndelsesbogstaver, hvoraf den kaldes *Codex aureus*. Dette Manuskript maae have tilhørt nogen stor Kirke i Spanien; i det mindste blev det kjøbt i Madrid 1690 af den lærde Sparvenfeldt, Kong Carl den 11tes Ceremonier, som paa denne Fyrstes Bekostning reiste i hele Europa for at samle Manuskripter. Han har med sin egen Haand frevet paa dette følgende Ord: "pretiosissimum hunc evangeliorum codicem emi ex famosa illa bibliotheca illmi. Marchionis de Liche Mantuæ carpent. Ao. 1690 d. 8 Jan. Ego Joannes Gabriel Sparwenfeldt nob. suecus."

En anden meget mærkværdig Bog i vort Bibliothek er *codex giganteus*, saaledes kaldet af dens umadelige Størrelse, og taget i Prag i 30 Aars Krigen af Feldtmarfalken Grev Königsmark. Den har 2 svenske Alen i Længden og en proportioneret Bredde. Det er et Slags Bibliothek, og indeholder foruden den latinske Bibel, Josephi jødiske Antiquiteter, Isidarus og fl., og endnu *Cosmæ Pragensis Chronicon Bohemiæ*. En lærd Ungarer (Dobrowski) har gjort en Reise her i Aaret 1792, udtrykkelig for at undersøge denne Codex. Da den endes med en magist Bog, som er prydet med en illumineret Figur af Diævelen, saa have mange Fremmede, som naar de besøgte dette Bibliothek, sattes i Forundring over denne Bogs co-

*) Skal være 1697.

lofsalste Størrelse, foreenet sig om kalde den Diave-
lena Bibel.

Iblant de gamle Editioner som findes i Biblio-
theket, bør man give første Rang til den overmaade
fjeldne Bog, som har til Titel: Speculum humanæ
salvationis i stort Quart, uden Datum, enten af Nar,
eller af Sted, hvor den er trykt. De lærdeste Biblio-
grapher ere af forskjellige Meeninger i Henseende til
Trykkerstedet, da nogle paastaae, at den er trykt ved
Johan Coster i Harlem Nar 1440, andre ved Johan
Sausst i Mayns Nar 1459. — En anden Bog, som
skient mindre gammel, er derfor ikke mindre mærk-
værdig, er den latinske Bibel, gemeenlig kaldet: Vul-
gata (Biblia V. & N. Testamenti) trykt i Lyon 1521
i Folio. Det er dette Exemplar, Luther har berient
sig af, og hvis Rand han har opfyldt med Anmærk-
ninger og Forklaringer, skrevne med hans egen Haand:
de tiene til at vise Gangen i hans Jæer i Ting her-
hørende til Theologie og Kirke-disciplin. Det er og-
saa fra Tydskland, at denne Bog er bleven bragt til
os ved en af vore Generaler i 30 Aars Krigen. Ved
Tropær af samme Slags, som vi have Gustav Adolphs
og Carl Gustavs Seiervindinger at takke, er det, at
vore Bibliotheker ofte ere blevne berigede med Nov fra
Tydskland, Preussen og Danmark.

Den kostbareste Samling som Kongens Biblio-
thek eier, er uden Modsigelse den af Original-Teg-
ninger af de berømteste Malere af alle Skoler. Den
blev kjøbt af Rigsraadet Grev Carl Gustav Tessin
paa hans Ambassade i Paris, og af ham overladt til
Kong Adolph Friederich. Efter sin Faders Død
stiankede den afdøde Konge den som Eiendom til Bi-
bliotheket. Denne Samling bestaaer af 40 Bind eller
Portefeuilleer i stor Folio, indeholdende 3025 Tegnin-
ger, deelte efter Skolerne i følgende Orden:

Af den florentinske Skole 183; af Sienna 43;
af den romerske Skole 406; af den lombardiske 29;

af Bologna 517; fra Mayland, Cremona og andre
Byer i Italien 19; af den venetianske Skole 157;
af den genuesiske, neapolitanske og spanske 75; blan-
dede Tegninger af forskjellige ubekjendte Mestere 234;
af den flamske, tydske og hollandske Skole 470; Teg-
ninger giorte i Sverrig 105; Tegninger til berømte
Maleres Portraiter af den italienske, tydske og flamske
Skole 83; Tegninger af den franske Skole 566;
Tegninger af gamle Mestere 138.

Til denne Samling er feiet en historisk Forteg-
nelse, ikke allene bragt i Orden af en god Kiender
(Storkanzleren Baron Sparre), men ogsaa skrevet
med hans egen Haand. Denne Samling er vist den
kostbareste af dette Slags, som er til i Europa: den
første Deel af Tegningerne ere de eeneste i deres Slag;
de første i den romerske Skoles Portefeuille ere de af
Naphael. Foruden Kongens Bibliothek som var for-
eenet med Rigets store Bibliothek, havde denne Fyrste
to som fortiente at anføres: det eene paa Slottet Drot-
ningholm, stiftet af Dronning Lovise Ulrike hans
Moder, anlagt med den største Omhu og foreenet med
et Medaille- og Naturalkabinet: det andet paa Lyst-
slottet Haga, ikke saa stort som det paa Drotningholm,
men af et fuldkomment Valg, og sammensat for en
stor Deel af meget kostbare Bøger, samlede af Grev
Creux, imedens han var Minister i Spanien og siden
Ambassader i Frankerig. De to Bibliotheker i Drot-
ningholm og Haga ere blevne i samme Stand som de
vare under den afdøde Konge, og de ere uafhængende
af Statsbibliotheket.

Man kan fra dette Etablissement ikke affondre
det af Hertug-Regenten 1792 anlagte Museum.
Det indeholder alle de græske, romerske og svenske Old-
sager som tilførn vare adspredte over Riget, en smuk
Samling af Medailler, en meget rig Samling af Kob-
bere, tilligemed den af Originaltegninger, som jeg har
talt om, og som er blevet bragt herhid fra Bibliotheket.

VIII.

Vigtige danske Skrifter.

O. J. Samsoes efterladte digteriske Skrifter, udgivne ved K. L. Rahbek. 1ste og 2det Bind. Kiøbenhavn 1796.

Det gier Hr. Professor Rahbek Ere, baade som den Afdødes Ven, og som Literator, at han har samlet en Mandes Skrifter, der, lidet bekiendt i Publicum i sit Liv, har giort sig interessant efter sin Død, og opvaakt en almindelig Opmærksomhed paa sin Person, efterat han ikke mere var til.

Den Samling af Medailler som er for nærværende Tid i Museum, udgiorde tilforn et meget smukt Cabinet. Foruden dette havde Kongen, og har endnu et meget rigt i Drottningholm, der indeholder ligesom det første, Medailler fra alle Tider og alle Nationer. Man finder ved Banqven et tredie Cabinet af Medailler, og flere endnu hos adskillige Privatfolk. Banqven har allene svenske Medailler.

Vi have ogsaa Mineralcabinetter, og det største er uden Tvivl det, som det Kongelige Bergcollegium eier. Man seer der Mineralier fra alle Lande og i Særdeleshed svenske. Der ere ogsaa andre Mineralcabinetter ved Guldværket i Edfors, Solvværket i Sala og Kobberværket i Fahlun.

Jeg vil ikke fortælle Dem om adskillige andre Etablissementer, som saa nyttige de ere, ikke kan være af samme Interesse for Deres Læsere. Jeg siger Dem heller intet om Malerierne, som pryde det Kongelige Pallads i Støholm og Drottningholm, omend- flønt de ere af de største Mestere, fremmede eller svenske. Man finder ogsaa meget smukke hos adskillige Privatpersoner. Men jeg vil ikke forgibaae at nævne Dem nogle Store, som eie meget kostbare Manuskripter, saasom Storkantsleren Baron Sparre, Rigeraadet Baron Ridderstolpe, Grev Brahe, General-Grev Horn og fl.

Jeg har tilbage at giøre Dem bekiendt med vore Børde og Artister. Jeg skal usfortøvet have den Fornøielse at underholde Dem om disse. Jeg har den Ere at være oc.

G***

Det Lærdoms Fag, han især yndede, synes at have været Historien. Han skal have lagt Haand paa en Læsebog for Ungdommen, bestaaende af de Mandes

Biographier, der i den gamle Historie havde spillet de betydeligste Roller; og skulde være at ansee som et Udtog af Oldtidens Historie. Deraf findes dog intet i hans efterladte Papire. Ellers havde han ogsaa lagt sig meget efter den græske Literatur, til hvilket Studium han i Særdeleshed blev opmuntret ved Omgang med den berømte Professor Beck i Leipzig, i hvis Huus han boede, og under hvis Veivisning han læste de gamle græske Tragiker. — Han døde i sin Alders 37 Aar, just paa den Tid, da han havde opfyldt Publicum med Forventning af de modenste Frugter af hans udmærkede Genie og Fliid.

Jeg kan ikke forlade denne smukke Biographie af en Forfatter, der har gjort, og daglig gjør saameget til Modersmaalets Cultur, uden at gjøre en liden Sproggerindring i Henseende til Ordet beslutte, hvilket paa to Steder bruges som et Reciprocum, efter det franske se resolver, eller det tydske sich entschließen. Dette tror jeg ikke, Sprogbrugen tillader i Danish, hvor beslutte blot er et activum. Jeg kan sige: beslutte noget, et Raad, en Reise, en Krig, men ikke: Samsøe besluttede sig til det samme, Side XXXVI, eller besluttede sig til at gjøre denne Reise med, Side XLII, men endnu mindre Participium passivum: "besluttede nu at være Alt for hinanden, samledes vi, Side XXXIII. — Et Par Trykfeil, som for et Diebsk kan opholde Løserne, fortjene ogsaa at anmærkes: Side XLIII Lin. 4 fra Enden: uden læs ude. Side LV Lin. 1 "Konstnerinden, hvem han ikke fulde to Aar derefter turde betroe sin Dyveke." Her kommer det an paa Distinctionen, om det skal være Koes eller Dadel for Konstnerinden. Sæt: "ikke fulde to Aar derefter" imellem to Commata, og alting er tydeligt.

Den første Deel bestaaer af tre Fortællinger, Frithiof, Saldans Sønner, og Marsk Stig, Plan til et Sørgespil.

Frithiof blev i Aaret 1781 indgivet til Selskabet for de Skønne Videnskaber. Man fandt Stykket ikke uden Fortieneste, men tillige, at det trangte til Forbedringer, førend det kunde indrykkes i Selskabets Samlinger. Sal. Geheimeraad Carstens fandt især, at de sidste 12 til 13 Sider vrimslede af Usandsynligheder. "Strider det ikke (Spørger han iblandt andet) imod al Rimelighed, at en dydig og retsindig Konge (hvis Alder ikke engang tillader ham at møde sine Fiender Side 18) uden mindste gyldig Marsag paafører sine Naboer Krig, blot fordi de ikke ligne deres Fader og Formand, hans afdøde Ven (Side 22) og fordi hans Agt er at bortgive deres Søster til en Mand som han kun kiender af Rygtet?" Sal. Geheimeraad Purdorff anker meest paa Stilen, der forekommer ham (skriver han) ikke som en Romanfrovers, men som en Journalist's, der recenserer Indholdet af en Roman. Andre bemærke de adskillige søgte Tanker og Maximer, som Forfatteren synes at jage efter, hvoriblandt endog nogle urigtige, saasom strax i Begyndelsen: "Dyden bliver træt af at forfølge Udyden, som den ikke kan udrydde", er en Maxime som forleder til Dorfsked. — "Ingeborg var skien; thi hendes Gierte var got; Frithiof fornam det, [og blev glad uden at vide hvorfor] — "et Ansigt uden Strammer er Beles Datter uverdigt: "Beileren kunde have Strammer i Ansigtet, uden at være Beles Datter værdig; og han kunde være hende værdig, uden at have Strammer i Ansigtet. — Frithiof vilde ikke tale med Ingeborg for at tage Afsked med hende; thi han sagde: "Vindetaare maae ikke besmitte mit Harnisk — "hans norske Blod havde draget ham med dem paa deres Søetoge", er underlignen sagt, og meere. — Side 7 kaldes Frithiof en Herses Søn, og Side 17 en Bondesøn. Naar han var det ene, kunde han ikke være det andet, i Felge Schønings norske Historie Tom. I. Side 229.

Disse Erindringer bleve Forfatteren til sin Tid meddeelte; mundtlig eller skriftlig, erindrer jeg ikke efter saa mange Mars Forløb. I midlertid er Stykket her aftrykt, saaledes som det var indleveret til Selstabet, uden ringeste Forandring.

De fleste Critiker, som ere giorte over Frithiof, træffe ogsaa de to andre Fortællinger. Sogte Pointer og Antitheta røbe ogsaa her den unge Forfatter, hvis Smag endnu ikke er saft nok s. Ex. Side 35 " ved sit Mod fik han vundet alle tapre Mands Agtelse, ved sin Netfæffenhed vandt han alle brave Mands Venkab." Hvyrlødes adskiller man desuden tapper og brav; det sidste Ord ville nogle ikke engang lade gielde for dansk. Ligesaa: han var den mægtigste Konge i Landet, fordi han fortiente at være det — hendes (Datterens) Hierte er ømt, tænkte han ved sig selv: det staaer aabent for ethvert Indtryk, det vil ogsaa staae aabent for Kierlighed. — "Og det maatte det, gode Fader, naar hun skulde være din Datter, som hun burde." — "Hogni frygtede vel ogsaa mere for, ikke at finde en værdig Elsker for sin Datter, end han ønskede, ikke at finde nogen" — "aldrig tindrede hendes Pine saa blaa" er besynderlig sagt: kan da Pinene tindre mere eller mindre blaae? — Stoffet i disse Fortællinger synes desuden ikke saa vel valgt som i Frithiof. Overalt er det vanskeligt at interessere os for dette Slags Composition, efter de skionne Mønstre, vi have deri af Euhm. — Planen til et Sørgespil i Marsk Stig, fortienter et tragisk Genies Opmærksomhed.

Den anden Deel (for hois Skyld den hele Samling ventelig er giort) indeholder blot

Dyveke, et Sørgespil i 5 Acter.

Det er vanskeligt for en ærlig Konstdommer, frit og uden Forbeholden at sige sine Tanker om et Konst-

værk, som har havt saa mange kiansomme Mands og Theaterkienderes, og næsten det hele Kiøbenhavnste Publikums gunstige Fordom for sig, allerede førend det blev trykt, og er blevet optaget med næsten udeelt Bifald, endog da man allene kiendte det fra Theatret, og fra nogle Digterens Benner, som havde læst det i Haandskrift.

Disse Omstændigheder giøre en Konstdommer forelegen, som paa den ene Side har for megen Beskedenhed til at ringeagte Mængdens Dom i Ting, som mest bedømmes efter Følelse og Indtryk, men paa den anden Side er for uafhængende af andres Meeninger, til blindt at følge dem, om de have nok saa megen Auctoritet for sig, naar de stride imod hans egen Overbeviisning og Følelse.

Ved dette Stykkes Bedømmelse møder saameget, som bør giøre en Konstdommer vaersom og mistænkelig, ikke alleue imod Publicums Dom, men ogsaa imod sin egen, isald han har fældet denne efter den blotte theatralste Forestilling, og førend han fik Stykket selv i Hænder. Der er stor Forskiel paa at bedømme et Drama efter en henrivende Action, og at bedømme det efter en kold og ofte igientagen Løsning; og Dommen kan i det ene eller andet Tilfælde falde meget forskiellig ud. De maadeligste Charakterer hæves ved Actionens Tryllekraft, og Faa kan overtale sig til at troe, at et yndigt Ansigt i Laarer kan have Uret. Dertil kommer ved Dyveke, at dette Drama er i visse Maader baade det første og sidste Genies Produkt, hvoraf Publicum kiender Forfatteren, som tilforn har været det fra denne Side aldeles ubekendt. Publicums Yndest maatte blive saameget større og varmere, som den blev det ligesom udvirket ved en ukjendt Forfatters uventede Arbeide. Hvortil end videre kom en for Humaniteten hoist vigtig Omstændighed, at Forfatteren ikke oplevede Stykkets Bektindgiørelse ved Trykken, ikke

havde den Glæde at tage sine Landsmænds Bisald med sig i Graven. Man ansaae det som et Foster udrevet af den døende Moders Liv, som en Skat frelst fra Forfatterens Haal, og yndede det saameget mere. Her- til sigter det overmaade lykkelig valgte Titelmotto af Ovid.

Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab illo,

Sed quasi de Domini funere rapta sui.

Jeg vil ikke tale om, at Stoffet er taget af Fædernelandets Historie og af en Konges private Levnet, som man, især i vore Tider, ynder for de Forsølgelser, han maatte lide af Adels og Geistlighed, og for hans Overeenstemmelse i mange politiske Maximer med vore Tider. Alle disse og flere Omstændigheder virkede til ligesom at giøre Bولد paa Tilskuerne, og sætte dem i en Enthusiasmus, som hindrede en kold og upartisk Undersøgelse.

Da denne Enthusiasmus nu ventelig efter saa lang Tids Forløb har kilet sig, og Dommen om Stykket nu, efterat Tilskueren tillige er bleven Væser, ikke beroer paa de blotte Ørens og Øines Illusion; nu bliver det især Konstdommerens Pligt at undersøge, hvad Øieblikkets Fordele have bidraget til Stykkets Bisald, og hvori dets blivende og paa indvortes Værd beroende Fuldkommenheder bestaae. Jeg kan giøre dette med saameget større Upartiskhed, som jeg (saa vidt jeg mindes) ikke har kiendt Forf., ikke læst hans Haandskrift, ikke bivaanet nogen Forestilling paa Theatret saaledes, at jeg derefter har kundet bedømme Stykket. Jeg overlader mig ene til det Indtryk, som Læsning og Estertanke har giort paa mig. Skulde derfor min Dom falde anderledes ud end andres, saa er det derfor ingenlunde sagt, at den er rigtigere, da Haandsarbejder, der beroe saa meget paa Illusion som dramatiske, synes ikke at kunne undvære Illusion for at bedømmes rigtig.

Hovedpersonen, Dyveke, paa hvem dog Stykkets Virkning fornemmelig beroer, er efter min Følelse, naar man lukker Øinene til for den yndige Figur, som spiller hendes Rolle, en ikke allene uinteressant, men ogsaa for Stykkets Interesse skadelig Person. Det som skulde interessere os for hende, kan ikke være, at hun bliver et uskyldigt Offer for en Hofskabale; thi saadanne Offere ere noget ganske sædvanligt. Det skulde være hendes Sags Godhed, og det Væde i hendes Charakter, som skulde tale for hende. Men hvem kan taale en Frille — og andet er Dyveke ikke ved Siden af Dronningen — som trodser paa sit Frilleskabs formeente Rettigheder imod en ægte Kæne, imod sin Dronning? Hun træder ikke saa hastig op paa Skuepladsen, at hun jo ytrer sin Indignation over, at Kongen er Elisabeths Mand: ”han, Elisabeths Mand! og dog elskede han jo mig først, elskede mig saa inderlig!” Hun kan ikke overtale sig til at troe, at det er Synd for Gud, endnu at elske Christian; hendes Samvittighed bebrejder hende intet; hun puffet frekt imod Munken, at ingen kan have helligere Rettigheder paa Kongen end hun (Side 13); hun vover endog at sige til Kongen Side 47: ”de Følelser som De tog fra mig og gav Elisabeth, dem kan De aldrig give mig tilbage”; og til Munken, da hun ikke veed at fremsæte noget imod de meget fornuftige Grunde, han angiver hende, hvorfor hun bør forlade Hoffet og Landet: ”om endog min Fornuft raabte nok saa lydelig til mig, at De havde Ret, hvad nytter det, kiære ærværdige Fader! saalange mit Hierte hænger saa urokkelig fast ved min elskede Christiern. O! saalange han elsker mig, saalange kan intet i Verden betage mig min Ret til at elske ham igien!” Hvi holdt hun ikke saadan en Tale som den ovenansførte, til Kongen, førend han agtede Elisabeth; da kunde den været hende tilgivet; nu er den Forbrydelse mod Kongen og mod Ægtefæls Rettigheder, i det mindste efter det Costume i Moralen, som galt i Chri-

stian den andens Tild, og hvort Dyveke var opdrager. Den Forskiel imellem Fornuftens og Siertets Moral kiendte man enten ikke i Christian den 2dens Tid, eller om man kiendte den, var man eensidig nok til at tree, at Lidenskaberne burde være underkastede Fornuftens Herredomme, og at man ikke turde pukke paa deres Fordringer som Menneskerettigheder. Dyvekes Sadelære er af et yngre Datum, og sætter hende nogle hundrede Aar frem i Tiden, for at gjøre hende antagelig for vor Tids løse og løstindige Moralister, og for at understøtte deres forfærriske Meeninger om Kierlighed og Ægteskab.

Saa farlig Dyvekes Moral er, saa seer jeg lidet andet, der kan indtage for hende. Hendes Samtale med Kongen i 1ste Act 2den Scene ligner mere en Coquettes List, end en dydig Piges Ufskyldighed. Hun gjør alt for at opflamme Kongens forrige Elskov, alt for at forbitte ham imod Adelen, og vil dog have Mine af, at det er hendes Alvor at forlade Landet for at forekomme Ueenighed imellem Stænderne; lader derhos som om hun vil bede for Adelen og a. m.

Hendes Afjærd mod Slotsherren anstaaer mig ikke, og er paa den ene Side (saa synes mig) eensidig, paa den anden (for at sige det mindste) udelicat. Burde hun saa strax have fattet Tillid til Torben Dres Kierlighedserklæring 1 A. 6 Sc. og lovet at følge med ham hvorhen han vilde? Burde hun 3 A. 4 Sc. gjort ham den samme gienfaldige Erklæring? især efter den varme Forsikking, hun havde saet af Kongen 1 A. 7 Sc. at han aldrig vilde forlade hende; og efter de Erklæringer hun havde gjort, aldrig at kunne elske nogen anden end Kongen? Var det klogt, var det belisat? — Den Scene hvori hun kommer sammen med Dronningen 4 A. 12 Sc., er den eneste hvori man fatter nogen Agt for Dyveke, og det synes som denne ædle Kones Mærkværelse forvædler hendes Karakter. Her kommer hun tilbage fra sine forrige overspændte Fodrin-

ger, og bliver fornuftig: "hvad er jeg mod Dem? hvad er mine Rettigheder imod Deres? hvilken Forvovenhed at ville sætte mig ved Siden af Dem?" Dette var et ganske andet Sprog, og en ganske anden Talemåde, end den hun havde ytret tilforn. — Slutningen af denne Scene er ellers mesterlig, og Resultatet af dyb Menneskeskundskaab.

Fra Hovedpersonen kommer jeg til Stoffets Behandling, og Knudens Røytning og Oplosning. Dyveke forfølges af Adelen og Geistlighed, hvilke mere for hendes Moders end hendes Skyld vil have hende fra Hoffet. Skal hun ligge under i denne haarde Kamp, og hvortledes? Dette, mener jeg, er Hovedhandlingen; thi tydelig er denne ikke bestemt. Knuden berøer paa de Vanskeligheder, som Dyvekes Kierlighed til Kongen og Kongens til Dyveke, tilligemed Kongens faste og voldsomme Karakter, lægge i Veien for Hoffolkets Intriger. I at udvikle denne lidenskabelige Strid og Modstrid, syntes Digteren at have havt Veilighed nok til at sætte de handlende Personers Karakter i Lys, og med det samme at stramme Knuden alt mere, for at gjøre Oplosningen desto vanskeligere, og holde Tilskuerne i Tvivl om Dyvekes Skæbne. Men denne svage og ustabile Karakter fordarver alt. Efterat hun har erklæret, at hun aldrig kan aflade fra Kongen, aldrig elske nogen anden end Kongen; efterat ingen Grunde tagne af Religionen, som dog hos en ung Pige, efter den paa de Tider herskende religiøse Opdragelse og efter de Religionsmeeninger, hvori hun var opfædt, burde have meget at sige: ingen Grunde tagne af hendes Moders Sikkerhed, kunde bevæge hende til at forlade Kongen — fastser hun sig ved Torben Dres første Kierlighedserklæring i denne Ridders Arme, der liig en anden Lovelace, søger at besnakke hende, og beslutter med ham at forlade Landet; med ham, som hun kort tilforn havde forsikret, "at hun ingen, slet ingen Kierlighed havde tilbage at give

ham"; med den Mand, som hun vilde nægte sin Agtelse, "derfom hun kunde troe, at han vilde være svag nok til at naies med hendes Haand, uden at ele hendes Hjerte." Og nu Marsagen til denne hastige Forandring? — fordi hun vil forebygge Uenighed imellem Rigets Stænder, hvoraf Adel og Geistlighed havde i Sinde at nægte Kongen Distand imod det oprøriske Sverrig, naar han ikke skilte sig af med Dyveke, hvis Indflydelse man tilskrev al den for disse Stænder stadelige Magt, som Sigbrit havde. — Det kan være, at denne Beslutning, af denne Grund, skal tiene til at vise os Dyveke som en god og from Karakter. Men vist er det, den røber ingen hei, heroisk Elskov, som hun havde beredt os paa, og hvormed Dramet skulde været mere tienst, end med hendes fromme Politik, med hvilken desuden ikke staaer i bedste Forstaaelse, enten Elskovs Natur, eller det Hensyn hun burde have til sin Moders Sikkerhed, som hun lod tilbage; ligesom man heller ikke seer, hvorledes Dyvekes Bortgang kunde hindre Sigbrits Indflydelse paa Kongen, da det er bekiendt, at Sigbrit var ligesaa uundværlig for Kongen i Statsfager, og maaskee endnu mere, end Dyveke i Elskovshandeler. Det var altsaa ingen Følge, at Sigbrit maatte komme bort, fordi Dyveke var borte, og følgelig svarer den hele ædelmodige Beslutning ikke til sit Niemeed.

Imidlertid gribes dette Middel til Knudens Oplosning, og alle Anstalter gøres for at overlægge og befordre Dyvekes Flugt. Den vidtlostige, men tillige en af de skønneste Scener i Stykket, den 8de i 4 Act, er bestemt til at overtale den ædle Knud Gyldenstjerne til at tage Deel i sin Broders Beslutning, og at hjælpe til at sætte den i Værk; hvilket lykkes. — Alligevel har Tilskueren allerede af Munkens Johans Samtale med Frue Mønstrup (2 A. 6 Sc.) faaet Vink om, at her skal bruges et voldsomt Middel til at faae Dyveke bortryddet, og dette Middel forklares endnu nærmere

i 4 A. 2 til 7 Sc. — Hvertill tiener till alt dette Overlæg, alle disse Foranstaltninger til Dyvekes Flugt, uden til at foregø Stykket med nogle arktesløse Scener, som, hvor smukke de ere, opholde Handlingens Gang, og høre ikke til Stykkets, men til Digterens Trang. Udviklingen havde kundet gaae sin Gang fort, og Knuden opløses uden dem: de ere ikke engang at ansee som episodiske, da de ikke staae i nogen, end ikke den mindste Sammenhæng med det til Knudens Oplosning valgte Middel. Hvad siger jeg Oplosning: Knuden løses ikke op ved dette voldsomme Middel, den hugges i tu; og man seer ikke, at her var en nodus eade vindice dignus; her vare andre Midler ved Haanden for at fæste Hoffet af med Dyveke: Midler, som kunde givet Anledning til langt mere tragiske Situationer, end et plump Mord, som opvækker snarere Ekraft og Afstøje, end Medlidenhed. Men her skulde Blod til, og et Middel som kunde ryste Tilskuerne.

Nu dette plumpe Middel, hvor usikkert i sin Anvendelse! hvor uklogt valgt! Kunde ikke en anden, end den Kirsebærene vare tiltænkte, have spist af dem? dette falder vel ogsaa Foborg og Munkens ind, men den sidste mener: "at man altid maae stole lidt paa Tilfældet". — Det var dog vel en alt for betydelig Sag, at lade komme an paa Tilfældet. Havde en anden spist af Kirsebærene, og Complottet imod Dyveke derved var blevet opdaget, skulde ikke allene denne Knudens Oplosning været spildt, men Dyveke ved denne skændige Omgang vundet uendelig meget saavel hos Kongen som Dronningen. Kirsebærene stode jo længe i Slotsherrens Bærelse. Kunde ikke Slotsherren selv have taget deraf? ikke Tjeneren som bragte dem? ikke Claudia, i hvis Nærverelse Dyveke spiste af dem? og hvad var da blevet af den hele Tragoedie? *

*) Denne Recension over Dyveke har Aar og Dag været færdig, men er hidindtil bleven opholdet, af Marsager, som ikke interesserer Publicum.

IX.

Dødsfald.

I. Statsminister N. P. Greve Bernstorff.

Endskient denne Rubrik egentlig er bestemt for saadanne Mænd, som have gjort sig bekendte ved lærde Skrifter, og endskient Statskrifter — det Slags hvorved Bernstorff har skaffet sig et uadeligt Navn over hele Europa — ligge uden for den lærde Bedømmers Synskreds; saa gjør dog denne seldne Mand billig Paastand paa et Sted endog i en lærd Nekrologie, formedelt hans udbredte Indsigt i alle Lærdommens og Videnskabens Fag, hans vigtige Vurdering af Videnskabsmændenes Fortienester, hans smagsfulde Kundskab om hvad der udgjør ægte Oplysning og Kultur. Lad ham end ikke kunne kaldes en Videnskabsdyrker i egentlig Forstand, fordi han ikke havde valgt sig nogen vis Videnskab, som han frem for andre yndede og dyrkede. Det tillode ham ikke hans vigtige Embeder. Men han omsfattede dem alle med en almindelig Godhed og Agtelse, han talde gjerne om Lærdom og Lærde, han kiendte den ægte Lærdoms Kilder, og havde selv i sin Ungdom est dybt af dem. Jeg ved af hans Ungdoms Venner, Cramer, Klopstok, Temler, Sturk, hvorvidt han havde bragt det i de lærde Sprogs Studium, af hvilke han erklærede det græske for sit Yndlingsprog. Og ved oftere Samtaler med ham har jeg selv fattet den inderligste Agt for hans luttrede Smag og uindskrænkede Kierlighed til Videnskaberne; og med Fornøielse understriver ogsaa jeg, hvad Hr. Biskop Valle i sin Parention over Manden har sagt: "at jeg aldrig nogen Gang kom tilbage fra Samtale med ham, uden at hjembringe" — ogsaa i mit Fag — "lærerige Begreber, til Derigtigelse, til Befæstning." Han talte gjerne om Sprog og Sprogphilosophie, og forespurgte sig undertiden om et og andet tydske Kraft-

udtryks Oversættelse i Danishen. Han kiendte og læste danske Skrifter, og bedømmede dem med Smag, men altid i den spærgende og ligesom raadførende Befædigheds Tone.

Det maae derfor smerte enhver Sklommer af Bernstorffs store Talenter, at see en Skygge kasted over hans Noes som Videnskabskiender, af et Menneffe, der har tilsnøget sig et Blad i den danske Tilskuer (No. 55 d. N.) for at kiese sit Had paa en Uven med Bernstorffs Medsættelse, da han gierne vilde svække hans Dom om et danske Skrift af de skionne Videnskabers Fag, hvilket han havde sagt at være skrevet med Styrke og Indsigt; hvorimod denne forsikrer (Side 438), at den Afdsøde i flige Ting vist aldrig drømte (!) om) at have nogen Autoritet. Saadanne Satiser tør man sætte paa Papir i Dage, da Hovedstad og Land og Europa gienlyde kun af Bernstorffs Berømmelser, da enhver i Manden seer ifkun Fredens Engel og Fædrelandets Skytsgud, da endog et maadeligt Niim, lagt paa den Forevigeses Grav, saaer offentlig Tak i Fædrelandets Navn!

Dog! den nedrige Hevn kiender ingen Grændser, og bekymrer sig ikke om at fornærme tredie Mand, for at faae sin Videnskab styrket. Men at den danske Tilskuer har kundet give saadant et Stykke Rum i et Blad, der een Tiid har fortient at være almindelig Folkelæsning, kan ikke undskyldes paa anden Maade, end Cicero undskylder den store L. Sulla (pro Roscio Amerino C. VIII.) for de nedrige Streger, hans Trælle og Frieigivne begik uden hans Vidende og Villie: "imedens Sulla (siger han) har Hænderne fulde af saamange og vigtige Forretninger, at han neppe kan drage Aande, passe disse Skurke paa, naar han har det travlt, og saasnart han seer ned for sig (simul atque ille despexerit) begaae de strax en Skurkestreg."

Bernstorffs hellige Skygge tilgive mig, at jeg fra hans Noes, som var min Agt, lod mig ved min onde Genius forlede til disse Skribentkavlerier, hvilke han taalte, men fraraadte. Ogsaa han maatte fele disse Godehamses Stil, hvilke han foragtede med den selvbevidste Mands Storhed, og gif imøde med Philosophens og Mennekevennens Sagtmodighed *).

2) Conferenceraad og Professor Christen Friis Rottbøll.

En af vor Tiids fortienteste Mænd af Lægevidenskaben, især Anatomien og Urtekundskaben har Europa, og en af sine største Prydelser Kiøbenhavn's Universitet mistet i Conferenceraad Rottbøll, som døde den 15 Juni i sit 71 Aar. Sine første akademiske Aar anvendte han paa Philologie og Mathematik, og da han derpaa havde voporet sig til det medicinske Studium, gjorde han sig navnkundig, og baandede sig maaskee Veien til en Akademisk Lærestol, ved i Aaret 1751 ex auditorio at opponere imod den siden saa berømte, og af Videnskaberne saavel som Fædrenelandet høit fortiente Stiftamtmand Oder, som den Gang var en ung Doctor i Medicinen, hidsendt fra Göttingen efter den store Hallers Ubefaling, og ventelig bestemt til Lærer i det medicinske Faculter hos os. Denne Udsigt gjorde Rottbøll til intet ved sit hæftige og kraftfulde Angreb paa det af Oder til Katheder bragte Ervidskrift, hvilket han gjorde mistænkt for ikke engang at være Oders eget Arbejde. Denne academiske Actus gjorde stort Opfyh, baade fordi den bivaanedes af et talrigt Auditorium af Hovedstadens fornemste og lærdeste Mænd, og fordi man vidste, at Universitetets Patron ingen

Deel havde i Oders Bestemmelse for Universitetet, men snarere ønskede, at han ikke maatte naae sin Hensigt. Oder var en ung Mand af unægtelige Talenter, men fattedes Gaver til at vise dem ved en Disputereact, da han ingen Øvelse havde i at disputere, og ingen Færdighed i at tale Latin. I begge Deele overgik ham Rottbøll langt. Jeg har en kristelig Vereening i Hænder om denne hele lærde Handel, som efter Befaling er opsat og indleveret til Universitetets Patron af daværende Rector sal. Ancherfen. Det Udfald den havde, var til Nytte for Fædrenelandet, da den vandt os en duelig Landsmand for Universitetet, og ikke berovede os en ligesaa duelig Fremmed, hvilken en anden Virkningskreds blev anvist, hvori han har gavnet Videnskaberne og Fædrenelandet mere, end han maaskee vilde have gjort som akademisk Lærer.

Efterat Rottbøll havde ladet sig examinere, og taget Doctorgraden i Medicinen, begyndte han vel den medicinske Praxis, men, som det syntes, ikke med det Held, hans fortrinlige Indsigter fortiente. Hvorfor han ogsaa siden, da han var kommen tilbage fra sine Udenlandsreiser, opgav denne Praxis, og betiente sig endog i Henseende til sin egen skrøbelige Helbred af andre Lægers Raad. Hans literariske Reiser i Holland, Frankrig og Italien behøver jeg paa dette Sted intet at tale om, da han selv udførlig har beskrevet dem i disse Blade (See Aargangen 1794 3die Hæfte No. 1) i Anledning af sin Reiseselskabers afg. Geheimeraad Holmskiolds Levnetsomstændigheder. — I Henseende til hans lærde Arbejder henviser jeg til Worms lærde Vericon. De saa Skrifter, han efter denne

*) Man kan vente at faae en fuldstændig Efterretning om denne fortiente Ministers saavel private som offentlige Liv, naar den Tale ved Trykken udkommer, som Hr. Professor Zegewisch i Kiel har holdet til hans Amindelse. Især skal hans Ungdomshistorie indeholde adskilligt hidindtil ubekjendt; deriblandt, at han i sin første Ungdom har nydt Undervisning i Christendommen af den berømte Generalsuperintendent Jacob i Hannover.

Bogs Bekendtgjævelse har udgivet, bestaae meest i Forelæsninger i Videnskaberne Selskab, hvoriblandt hans Anmærkninger og Oplysninger til M. Porcius Cato de re rustica, som ogsaa for sig selv Nar 1790 ere aftrykte, robe ligesaa stor kritisk Sprogkundskab, som Lærdom og Indsigt i Naturen. Han havde i Siinde at fortsætte disse Anmærkninger, og jeg formoder, at en Deel af denne Fortsættelse vil findes iblandt hans efterladte Papirer.

X.

Fremmedes Kiendskab til dansk Literatur.

I.

I Allg. Litt. Zeitung No. 1. roses Baggeseu, der som Udlænder, som Dansk træder op i Musen-Almanach fürs Jahr 1797 von Joh. H. Woss, og hvis Viser, formedelt den Siadendhed, at see en Fremmed, det tydske Sprog i en saa hei Grad magtig, fortiene at man opholder sig ved dem. Hans Ja und Nein er en nydelig Bagatelle, med noget fransk Anstrøg. Derimod er Drikkewisen: die gesammte Trinklehre gandske original. Drikke-Videnskaben er ubentvivl her første Gang foredraget efter almindelig gyldige Principer. Digteren har ved Valget af Melodien: es hatt' ein Bauer ein junges Weib, sørget for Populariteten. Men Parodiens Bittighed kan ingen sale uden den, der i det mindste overfladisk kiender til det nyeste philosophiske Systemsprog. Den gode Sag selv (det er udlagt: Kants Wiisdom) skal og kan ved en saadan Parodie ikke gøres latterlig. — Er det ikke et besynderligt Raisonnement? Og hvad er dette dog i Grunden andet, end en captatio benevolentia, hvorved man enten vil vare andre fra at træde i Baggeseus Fødsfor

med lignende Parodier paa Verdens Frelser (som nogle tydske Abefatte titulere Kant) eller forsikre sig Baggeseus Stemme for den saa kaldte kritiske Philosophie. Der ächte Bischof og Theevisen udgiore med Drikkelæren en god Begyndelse til et poetisk Curfus over alle muelige Drikke. — Wieland i Teutschem Merkur 1797 I St. pag. 89 kalder Theevisen et Galanterie, som Damerne skal vide Boffes og hans Ven Tak for, især da den baade besidder deres Livdriks Lethed, den fine flygtige Aand, og (som sømmer sig for en Theevis), tillige udmærker sig ved denne Livdriks Nykterhed. Ogsaa Wieland beundrer den danske Digters Færdighed i den Tydske; og tvivler heilig, om man i noget andet Sprog finder Exempel derpaa. Baggeseus Drikkewiser forekomme ham saa analoge med den salskabelige Cirkel, for hvilken de allerførst vare bestemte, at de billig burde have blevet denne Cirkels Eiendom, og i det mindste ikke været gjort gemeene ved at trykkes. Dette gælder især om Bisen: die gesammte Trinklehre, en vittig Periklavage paa Mordphilosophien, hvori alt, indtil Studentertonen, som hersker deri, aabenbar er beregnet paa et individuel Selskab af academiske Venner, i hvilket eller for hvilket denne Bise blev gjort. (Den blev, siger man, gjort i Jena paa en Tid, da Fichte, Verdens Frelser No. 2, var i Unaade hos Burscherne). Hvad skal man, spørger Fader Wieland, uden for hiint Selskab, begynde med denne Vittighed:

Die Dichter singen zwar weit und breit:

”Ich klinge, du klingest, er kling!”

Und ahnten etwas von Göttlichkeit

Im: ”trinkt, ihr brüderchen, trinkt!”

Sie gaben dem Denker den Wink:

Doch keiner benutz ihn, um's Eine was noch

ist zu finden drin,

Den grofene Sinn

Sm: "trink, mein Brüderchen, trink!"

Sligt hører ikke i en Samling af Digte, hvis Valg overlades til Muserne og Grazierne. Wieland belægger disse og lignende Stykker i Bosses Musen-Månat med Navnet: sankylottisk Sluddervorrenhed, som bestaaer deri, at man i sin forførelige Lune intet tager sig selv ilde op, at man for hele Verdens Dine og Øren bærer sig saaledes ad, som om man var allene eller under lutter fortrolige Hjertensvenner, dem man uden Sky kunde in puris naturalibus lade sig see for.

2.

Vertraute Briefe über Gegenstände aus der praktischen Moral von C. F. von Schmidt, genannt Phiseldack, efter Alg. Litt. Zeit. No. 12. Det er Breve, saaledes som de i det daglige Liv ofte skrives, men til Lykke! ikke altid trykkes. De her foredragne Trostegrunde, som ogsaa Belærings- og Bedringsgrundene ere for trivielle til at de skulde giøre Indtryk. Foredraget er ubestemt og selv uforstaaeligt, derhos vitsværende og uden Grundighed. — Hr. Kommerz-Assessoren kan nu tage sig denne Kritik let.

3.

Hauchs Experimentalphysik er oversat paa tydsk af L. H. Tobiesen. Den 2den Deel af den tydsk Oversættelse anføres i Jen. Litt. Zeit. No. 58. Oversfatteren beskyldes for Silfardighed og Ukyndighed i Materien. Correctoren er ikke bedre end Oversfatteren.

4.

Birkners Skrift: Hvorfor tale Mennesker i Selskaber saa lidet om Gud, recenseres efter

den tydsk Oversættelse i Alg. Litt. Zeit. No. 71. Oversfatteren har givet Spørgsmaalet den rigtige Retning. Han viser i Besvarelsen ualmindelig megen rigtig Kundskab om den menneskelige Siæl. Forsk. har dog, efter Nec. Meening, ikke bragt den Frygt for at ansees for Bigot nok i Anslag, hvorved mangen En afholdes fra at tale om vor Herre i skikkelige Selskaber.

5.

Bangs Praxis medica, oversat paa tydsk af D. F. A. Heinze, anføres i Alg. Litt. Zeit. No. 100. Forsk. grunder ikke altid sine Curer paa den almindelige Therapies Regler; derfor kan dette Verk let høre til den i vore Dage desuden saa hoit stegne Empirie. Oversættelsen er middelmaadig og utydf.

6.

Selskabet i Amsterdam: til almindelig Nytte kaldet, havde udsat en Priis for Besvarelsen af denne Opgave: Welche sind die besten Mittel, den gemeinen Mann mit dem Inhalte seiner Bibel bekannter zu machen? Spørgsmaalet er besvaret af Zahle, dansk og tydsk Præst ved Bømmetofte i Siælland. Efter Alg. Litt. Zeit. No. 107. ere Forsk. Forslage vel ikke nye, men dog gode. Han burde i Besvarelsen have taget mere Hensyn paa gamle og vorne Folk, end han gjør. — Naar Forsk. paastaar, som er rigtigt, at den gemeene Mand ikke bør læse Biblen heel, men blot det, som er brugbart for den, og da savner en for meening Mand brugbar Bibeloversættelse, som ganske svarede til dens Hensigt, saa gielder dog denne Mangel ikke om Danmark, efterat vor Bastholm ved sine Bibeludtoge har afhiulpet den; og efterat Biskop Valle ved sine Bibellæsninger har begyndt at afhielpede de vorne Menneskers Trang i denne Henseende. Ere disse Nueheder maastee endnu ikke komne til Hr. Pastorens Øre i Bømmetofte?

7.

Christiani's Opdragelses-Institut uden for Vesterport, faaer en stor Lovtale i *Allg. Litt. Zeitung* No. 150, i Anledning af hans: *Bevtråge zur Veredlung der Menschheit*. Kiendte man, hedder det, dets Stifter ikke allerede af Rygtet som en Mand, der aldeles er sødt for Opdragelses Saget, og udrustet med alle de Talenter, som høre dertil: saa vilde dette vigtige Tidsskrift legitimere ham som saadan. Afhandlingerne af ham selv over Opdragelsesvaesenet, med bestandig Hensyn paa hans egen Anstalt, forraade en Mand, som har gienneomtænkt sit Sag i dets hele Omfang, og som ved en bestandig Benyttelse af den kristne Philosophie og alle de Oplysninger, som Tidsalderen tilbød ham, som ogsaa ved Hielp af egne praktiske Indsigter har anlagt og udført en saa vel raisoneret Plan, som man ikke let skal finde Mage til iblant vore talrige Opdragelses Anstalter.

8.

I Rom er udfommet: *Lettre à Mr. le Médecin Allioni sur les beaux Arts & en particulier sur le Cabinet d'Antiquités & d'Histoire naturelle de S. E. Msr. le Cardinal Borgia à Velletri*, hvorefter man har at vente en *Catalogue raisonné* af Cardinalens Kopto Thebaiske Saand Skrifter, ved Hr. *Friedrich Engelbrecht*.

9.

I Gøtt. Anz. 5-3 Et. recenseres **Christian Hornemanns** philosophiske Skrifter, oversatte paa tydske med en Tilgift af Prof. *Reinhold* i Kiel. Det er ikke ligegyldigt, siger *Rec.*, at bemærke de Fremfærd, som det nye System gjør hos Udlandinger. Store Banfælgeligheder maae den Fremmede sole ved at overdrage

de kantiske Ideer i sit Sprog. Men i det danske Sprog kan, efter hans Mening, disse Banfælgeligheder ikke betyde stort, da det har fælleds Stamme med det tydske Sprog, og kan tillade sig de samme Kunstformer og scientificke Bendinger. En tydske Læser kunde gierne holde denne Oversættelse for et original tydske Værk. Dette er vel ogsaa for en Tydske den merkværdigste Side af *Hornemanns* philosophiske Skrifter. Han har i disse Skrifter documenteret fortræffelige Indsigter. Han har seldkommen forstaaet *Kants* System. Men til *Bedømmelsen* af et System hører meer end det: at forstaae den anden Philosophs System. *Hornemann* har blot været et commenterende Hoved, og man maae i hans Skrifter ikke vente at finde nye Sider af *Sandhedens* Vækuelse. Maaske, siger *Rec.*, er dette en Adbefaling for Forfatteren hos dem, som fordrer af en Philosoph, at han blot skal snakke *Kant* efter Munden. *Hornemann* argumenterer derfor som alle *Kantianere* i Systemets, ikke i *Sandhedens* Mand. Idelig slaaer han om sig med *Sandhed a priori*, og hvad er *Sandhed a priori*? *Fers.* forlanger at troes paa sit Ord i Ting, hvorover Philosopherne endnu ikke ere eenige. *Petitio principii* er ogsaa hans svage Side. Erfaringen kjaelder han Huden fuld paa sin Skoles Viis. — I hans Afhandling: *Mod Mendelsohns* *Beviis a priori paa Guds Tilværelse* finder man heller intet Nyt; men *Fors.* klare og systematiske Hoved viser sig her tydeligere end i *Forelæsningerne*.

I *Allg. deutsche Bibl.* 31 B. 2 St. udmærkes blant disse Skrifter den Afhandling med Overkrift: *Almindelig Undersøgelse over den theoretiske og praktiske Fornunft*, som den, der med almindelig Fattelighed og Tydelighed oplyser den *Kantiske* Theorie over Tid og Rum. Skriftet, siges der, var en tydske Oversættelse ikke uværd.

I Söit. Anz. 88 St. recenseres Brieft über die Kunst von und an C. L. v. Hagedorn, herausgegeben von Torfel Baden. Udvalget modtages med Tak, især da det er faldet i saa gode Hænder og ledsaget med en Fortale, som kan tjene isædet for en Indledning. Meget i Brevene har meer Tiltrækkende for Kunstisten og den fortrolige Kiender af Maleriet, end for det store Publicum; dog har igien andre Stykker og Steder i Breverlingen et almindeligt Interesse. De Lærdes Breve udmærke sig ved Varietet. "I denne Tid, hedder det til Slutning, kaldt Tusmerket af Antikens Studium og de didhenhørende Kundskaber, hos os; ogsaa her var Taage, som det kostede Umage at adspæde. Dersom overalt de, som betræde en bænnet og tiltraadt Vej, hvorpaa de saa magelig trave affted, vare istand til at indsee, hvor suurt det var, at brække Jisen; saa vilde de ikke være saa ubillige, med Stoi at optage smaa Stene, som endnu kan være blivne liggende, og kaste dem hine i Hovedet. Ogsaa Hagedorn udrettede meget, hvorved det blev andre lettere, ikke at giøre meget."

I Drager 4 Band 1ster Abth. har Prof. Tyrup lovet Kritiske Efterretninger om de Dancks Solkebooger i det tydske Sprog; et Forsæt, som vist fortiente at udføres, efter Rec. Mening i Nlg. teutsche Bibliothek. 31 B. I St. pag. 39.

I Annalen der neuesten theologischen Literatur 1797, 8te Woche recenseres Prof. Münsters Magazin für Kirchengeschichte des Nordens. Rec. fortryder, at dette saa lærerige og vigtige Magazin, som dog ikke burde feile i noget betydeligt

Kirkehistorisk eller nordisk Bibliothek, ikke har fundet tilstrækkelig Affatning, og derfor maae ophøre. Forf. har ved dette Magazin udbredet Lys over mangen Deel af den nordiske Kirkehistorie. Rec. lover sig meget af hans: Handbuch der nordischen Kirchengeschichte, som han arbejder paa.

I disse Annaler 22 Woche recenseres Præfener af Clausen, Capellan i Mariboe. Forf. har i Præfestoels-Beltalenheden bragt det til en høj Grad af Fuldkommenhed. Han er en oplyst Sandheds Ven, en værdig Religionslærer, en mesterlig Prædikanant. Præfenerne udmærke sig ved lærerige, praktiske og interessante Gienstande i et fatteligt, ukonflet, ædelt Sprog, og ere med Grundighed behandlede. Men naar Forf. et Sted nævner vor Kundskab om det andet Liv, saa maae han vide, at det er en Sag som ikke kræver Kundskab, men som blot skal troes og ønskes. Det siger Kant. Vær derpaa!

Repertorium for Jædrelandets Religions-Lærere roses stærkt i samme Annaler 24 Woche. Rec. finder i Udgiveren en Mand, som med en høj Grad af Friemodighed foreener ægte opklaret Tænkemaade, med en varm Jæver for Sandhed, en Rigdom af eregetiske og homiletiske Kundskaber, med den bedste Villie til at befordre Menneffeslagts Vel, en sielden Velarsenhed i den nyeste Literatur. Men det feiler ham paa Klogskab, Discretion og selv paa Humanitet. Hinc illæ lacrymæ.

Ibid. Galleffens Magazin for Religionslærere. Denne Udgiver drives af en anden Mand end hiin. Han forser sig over Orthodoriens Forsald. Ellers feiler det ikke dette Bind (4de B.) paa meget interes-

sante Stykker. Magazinet er belasset med Prækener
ic. Dette Bind allene indeholder 28!!

16.

Emil af Rousseau, oversat paa Dansk. Ibid.
recensert. Oversættelsen, siger Rec., er i det Heele god;
men Anmærkningerne modsigge hinanden. Vedre var
det, om en af de mange danske Pædagoger, istedet for
dette Huskumfinst af Noter, havde benyttet det meget
Gode, som siden Emil er skrevet over Opdragelsen.

17.

I Skriften: Auszüge aus den neuesten medicinischen
Probe- und Einladungs-Schriften, herausgege-
ben von Dr. Buchholz und Dr. J. H. Becker, inde-
holder No. xix. J. G. Klein de morbi venerei cu-
ratione in India orientali usitata, som efter *Alg.*
Litt. Zeitung, No. 207 er blot et affortet Udtog
af *Tode's medicin. Journal*.

18.

Prof. Olivarius i Kiel giver en Journal ud, som
har til Titel: Le Nord litteraire, physique, poli-
tique & moral. Deraf er udkommen No. 1. Man
læser heri Udtoge og oversatte Stykker af Sanders
Niels Ebbesen, Walterstorfs Beskrivelse paa Fængsler-
ne i Philadelphia, Bings Beskrivelse af Norge, Wag-
gesens Halleluja og Anmeldelser, den danske Literatur
angaaende.

XI.

Forberedelses Examen.

Den 3 Juni 1797 indsendt sig Studiosus Peter
Bortmann Voss til den for Jurister anbefalede For-
beredelses-Examen, og erholdt Characteren: Admissus.

Ligeledes den 20 Juli, Peter Seilberg, som
erholdt samme Character.

XII.

Doctorgrad i Theologien.

Ved Universitetet i Kiel er under 8de Juni d. N. Hr.
Niels Schyt fra Kiøbenhavn, Sognepræst til Haars-
lev og Tingielling i Sieland, ob doctrinam egre-
giam, scriptis etiam probatam, & in rem sacram
bene meritam, af det der værende theologiske Facultet,
beæret med Doctorværdigheden i Theologien, og ham
det sædvanlige Diploma udstedet, hvori dog hans Inau-
gural-Disputats ikke nævnes.

XIII.

Magister Grad i Philosophien.

Til Magistri Artium & Doctores Philosophiæ ere
proclamerede:

1) Hr. Søren Nicolai Johannes Bloch,
Subrector i Odense Skole, efter at have aflagt de i
Forordningen foreskrevne Prøver, og offentlig den 1ste
September 1796 forsvaret en Dissertation de vera
veterum & quidem Theocriti Eidylliorum, Bucolici
præfertim generis, indole cum hodierna quoque pa-
storitii carminis ratione passim composita.

2) Hr. Peter Rasmus Müller, efter at han
havde erholdt fritagelse fra den i Forordningen paa-
budne mundtlige Conferents, og den 10 Mai 1797
offentlig forsvaret en historisk Afhandling: de genio,
moribus, & luxu ævi Theodosiani.

XIV.

Skole-Embeds Examen.

Onsdagen og Torsdagen den 20 og 21 September
fremstillede sig til Skole-Embeds Examen de Herrer
Candidater:

Ulrich Andreas Kohde og Børge Thorla-
sius, efter at have i Forveien til Censorum Fornsielse
friflig besvaret de forelagte Spørgsmaale af Sprog og
Videnskaber. Begge bleve erkendte: optimo iure
laudabiles.

XV.

Doctorpromotioner i Medicinen.

Det medicinske Facultet har i Juli Maaned d. Aar
beæret 2de af sine Candidater med Doctorhatten i Me-
dicinen: den eene Hr. Rasmus Frankenaу, en
Søn af forrige Statsraad og Toldinspectør ved Kjø-
benhavns Toldkammer; den anden Hr. Ole Hiero-
nymus Mynster, en Søn af forrige Kammerraad
og Inspector paa Frederiks Hospital, og Stedsøn af
Hr. Professor og Doctor Bang ved samme Hospital.

Af den førstes Levnet vil jeg allene anføre, at
han, efterat have hørt vore egne Lærere i Medicinen
og underkastet sig den medicinsk-practiske Examen, reiste
i Aaret 1794 til Tydskland, og opholdt sig nogen Tid
først i Göttingen, derefter i Wien, hvor han paa et
halvt Aars Tid benyttede sig især af den berømte Franks
Forelæsninger og Ansørel ved det store Josephinske
Sygehuus.

Den anden Candidat, som nu, efterat have pro-
moveret hjemme, er gaaet til udenlandske Steder, for
videre at ercolere sin Videnskab, har her hjemme havt
stor Deel i det physikaliske, oeconomiske og me-
dico-chirurgiske Bibliothek for Danmark og
Norge, hvor han har indrykket den Afhandling de
electricitate signo mortis vel vite animalis distinc-
tivo, for hvilken han havde erhholdt den udsatte aca-
demiske Præmie.

Begge Candidater have disputeret under Hr. Dr.
og Professor Nasheims Præsidium, den første d. 25
Juli de scorbuto secundum novissimas Theorias
physico-medicas explicando; den sidste Dagen der-
efter de carbonis præcipuis connubiis, de æthiolo-
gia phthiseos Beddoesiana, & deremediis alcalinis
carbonicis.

Det af Hr. Prof. Kierulf forfattede og ved den-
ne Anledning udgivne Indbydelseskrift fortsætter de
danste Lauges Historie i Middelalderen.

Ligeledes har Hr. Andreas Lund fra Kjøbenhavn,
banet sig Veien til samme høieste Værdighed i Medi-
cinen ved en Inauguraldisputat de Hydropo e per-
spiratione suppressa, sem han under samme Hr. Pro-
fessor Nasheims Præsidium offentlig har forsvaret den
8de Septbr. Det academiske Indbydelseskrift inde-
holder, foruden Candidatens Liv og Levnet, Fortsat-
telsen af Lauges Historie indtil Begyndelsen af det
16de Aarhundrede.

XVI.

Medicinsk Examen.

Den 21de Juli var Georgius Andreas Münster et
Examen medicum og erhholdt Characteren Laudabilem.

XVII.

Theologisk Embeds-Examen i Julii Maaned 1797.

Den 5te.

Georgius Koesoed, født i Clemens's Præstegaard paa
Vornholm 1771 Laudabilis.

Christianus Andresen, født i Kjøbstaden Rønne sam-
mesteds 1773 Laudabilis.

Nicolaus Christianus Sæe, født i Giørding Sogn i
Riber Stift 1770 Laudabilis.

Den 7de.

Ericus From, født i Østerferninge i Byen 1776.

Haud illaudabilis.

Andreas Christian Gierlew, født i Roeskilde 1774.

Laudabilis, promte respondit.

Den 11te

Janus Balthofarus Krarup, født i Præstegaarden Weirum i Nibe-Stift 1774. Laudabilis.

Eveno Duff Brun, født i Trondhiem 1774. Laudab., promte respondit.

Sigurdus Jrgens Roefoed, født i Præstegaarden Ring Christiania-Stift 1774. Haud illaud.

Den 12te.

Severinus Bay, født i Randers 1772. Laudabilis, promte respondit.

Nicolaus Jacobus Schou, født i Kjøbenhavn 1771. Laudabilis.

Janns Frelshand, født i Horsens 1772. Haud illaud., & quidem ob specimen scriptum.

Den 14de.

Joannes Samrød, født i Præstegaarden Jerfte i Sielands Stift 1773. Haud illaudabilis.

Fridericus Michaelsen Arens, født i Præstegaarden Houg i Bergens Stift 1771. Non contemnendus.

Eduardus Christie, født i Os Sogn ibidem 1771. Haud illaud.

Den 15de.

Janus Ramsland, født paa Landgodset Steensballe i Aarhus Stift 1771. Haud illaud.

Petrus Helt Fertig, født paa Wemmetofte Klosters Geds 1770. Haud illaud.

Petrus Anton. Christianus Norager, født i Kjøbenhavn 1774. Non contemn.

XVIII.

Tillæg

til Beretningen om Professorernes Residentser, i dette Hefte No. VI.

Det som gier Professorboligerne, især de saakaldte gamle, saa byrdesuldt for Professorerne at underholde, er, foruden deres Elde og flette Bygningsmaade, de mange overflødige Udhuse, som ere calculerede for Fider, da en Mand med 1000 Rdlr. kunde udrette det samme, som nu med det dobbelte. De fleste Professorer modtog dengang selv deres Landgilde, og maatte være forsynede med Løfter til at rumme Sæden; og ligesom det af den Aarsag faldt dem lettere at holde Hefte og Bogn, saa vare de og i visse Maader nødte dertil, ser det større og umiddelbare Opfynd med Jordegodset, som den Tids Administration mere paalagde enhver enkelt Godseier, end nu. Gaardene bleve derfor forsynede med Bognremiser, Staldrum, Kudskekammer og deslige Bequemmeligheder, hvilke nu ere Beboerne til Byrde. Thi hvormange Professorer have nu Evne til at holde Hefte og Bogn af den blotte Professorindtægt, naar de ikke enten ere Midler af dem selv, eller andre Embeder forbundne med Professortet? Og hvortil behøves det ogsaa, da man nu ikke som tilforn har den Bønselighed at blive befordret baade i og uden for Byen ved hyrede Hefte og Bogne. Vil man sige, at Udhuserne saavel som de overflødige Bequemmeligheder kan leies bort og gøres indbringe gende for Beboerne, i det mindste indrente saameget, at Bygningerne dermed kan vedligeholdes: saa baade forvolder dette utallige Uleiligheder for Beboerne, som ikke alle ere oplagte til at gaae imøde, heller ikke harmonerer det med deres Embedsforretninger, foruden det, at dem derved paalægges større Tilfyn og Ansvar med Residentserne. Ogsaa Hovedbygningerne ere for store for en Professorfamilie; endskjønt det altid bør

Maagtes, at en Professor behøver to Bærelser mere, end de fleste andre Embedsmænd af hans Stand, nemlig et Bærelse for hans Bøger, og et Bærelse til Auditorium. Thi de paa Studiigaarden indrettede Horesale ere for saa for de mange Lærere, og her i Collisionsstilsælde forbeholdes de Lærere, som ingen frie Bolig have.

Disse Betragtninger lede mig til at udvide det Forslag, jeg tilforn Side 118 har gjort til at forsikre Professorerne for mere end det første halve Seculum deres Residens, hvilke ellers (som jeg har erindret) især de gamle, vil snart falde Deboerne over Hovedet. Var det ikke at ønske, at naar den oven omtalte Fond til Professorbygningernes, især de gamles, grundige Istandsættelse var udfundet, ja i Mangel af, at saadant et Fond kunde udfindes, man da nedrev nogle af de overflødige Udhuse, for at faaane baade nærværende og efterkommende Deboere for deres Bedlighedsbeholdelse. De brugbare Materialier kunde da, enten sælges til Bygningskassens Fordeel, eller bruges til de oekonomiske Indretningers Forbedring, som nødvendigen behøvedes.

Ved Universitetets nyeste Foundation af 7 Maj 1738 (7 Cap. s. 9) er det forbudt Professorerne at ombytte Residens, men hvad Residens en Professor engang har opteret, den skal han beholde; dog kunde

de Professorer, der allerede den Gang havde Residens, og endnu ikke anden Gang havde opteret, beholde Frihed til, efter deres Tour, engang at vælge en anden Residens, om de dermed kunde finde sig tjente.

Imod denne Artikel i den nye Foundation indkom Consistorium i Aaret 1795 med Forestilling, og anholdte om, at den maatte blive ophævet, hvilket dog blev aflaget, og allene det Beneficiam at maatte optere anden Gang en saa kaldet Residens, udstrakt ogsaa til de Professorer, som siden Fundatsen have, eller herefter maatte faae frie Bolig i disse Gaarde. See Univ. Journ. for 1795 S. 192. A.

* * * * *

Det Ønske, jeg yttede, da jeg bekendtgjorte sa. Conferenceraad Müllers efterladte Samling af Kobberskif, at denne sieldne og isit Slags eeneste Samling ikke maatte blive adspaltet. (See Univ. Journ. for 1795. S. 48), er nu opfyldt, da Hans Majestæt Kongen har tilkøbt sig denne Samling for en aarlig Livrente til Samlerens eneste Datter af 200 Rdlr. Den faaar Sted paa det Kongl. Bibliothek, og det er ikke at tvivle paa, at den jo vil blive fortsat og forøget efter samme Plan, som den er begyndt.

R e t t e l s e .

I Beretningen om det Scheel. Plesske Legat i denne Journals 3die Aargangs 2det Hefte S. 57 er sagt, at Hr. N. Sehested har haft dette Legat i 3 Aar hvert Aar 300 Rdlr; hvilket maa forandres og rettes til hvert Aar 600 Rdlr.

Indhold af tredie Hæfte for 1797.

I. Conferenceraad Hübners og Finantsraad Pders Udkast til en Forening af det Charlottenborgske Naturaliecabinet med Universitetet	S. 97
II. Underretning om de til Universitetet i Aaret 1770 skændte 1000 Rdl. vestindisk Courant af Bysfogdens Tjeneste paa St. Croix, som Tillæg til foregaaende Beretning	103
III. Beretning om Welfendorfs Collegiums Istandsættelse efter sidste Ildbrand	105
IV. Forslag om et femte Facultets Oprettelse ved Kiøbenhavn's Universitet, med Navn af de oekonomiske Facultet	106
V. Tillæg til Beretningen om de Friisfers Legat	110
VI. Om Professorernes Boeliger eller Residens	111
VII. Om Litteraturens og Kunsternes nærværende Tilstand i Sverrig	121

VIII. Vigtige danske Skrifter: D. J. Samlæses efterladte digteriske Skrifter, udgivne ved K. L. Rahbek. 1ste og 2det Bind	129
IX. Dødsfald	135
X. Fremmedes Kiendskab til dansk Litteratur	137
XI. Forberedelses-Cramen	141
XII. Doctorgrad i Theologien	sammeft.
XIII. Magistergrad i Philosophien	sammeft.
XIV. Stoleembeds Cramen	sammeft.
XV. Doctorpromotioner i Medicinen	142
XVI. Medicinsk Cramen	sammeft.
XVII. Theol. Embedseram. i Juli Maaned 1797	sammeft.
XVIII. Tillæg til Beretn. om Prof. Residens i det- te Hefte No. VI.	143
* * * Rettelse	144